

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi

Varhaiskasvatus

2020

Jasmin Kallio & Annukka Peippo

SUOMEA TOISENA KIELENÄ PUHUVAN LAPSEN KAVERI- JA TUNNETAITOJEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

Jasmin Kallio ja Annukka Peippo

SUOMEA TOISENA KIELENÄ PUHUVAN LAPSEN KAVERI- JA TUNNETAITOJEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

Tämä opinnäytetyö käsittelee suomea toisena kielenä puhuvien lasten kaveri- ja tunnetaitojen tukemista varhaiskasvatuksessa. Kyseessä on Maskun kunnan varhaiskasvatuksen kentällä toteutettu kehittämistyö. Tarkoituksena oli kehittää työväline, jonka avulla toisen kielen oppijoiden kaveri- ja tunnetaitoja voitaisiin tukea varhaiskasvatuksessa. Lapsen tunne- ja kaveritaitojen tukemiseen liittyy vahvasti myös lapsen kielen kehityksen tukeminen. Kielen avulla ilmaistaan omaa ajattelua, omia tunteita ja ollaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen yksi keskeinen tavoite on lasten yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen tukeminen. Tämä tarkoittaa monikielisten lasten kielen kehittymisen, sosiaalisten taitojen sekä kaveritaitojen tukemista arjessa. Kehittämistyön teoreettinen viitekehys koostuu toisen kielen oppijan vuorovaikutustaitojen tukemisesta, sekä varhaiskasvatusikäisen lapsen tunne- ja kaveritaitojen kehityksen tukemisestä. Kehittämismenetelminä käytettiin varhaiskasvatuksen ammattilaisten teemahaastatteluja ja KyselyNet sivuston kautta toteutettua kyselyä, lapsiryhmässä havainnointia sekä luovaa ongelmanratkaisun prosessia.

Kehittämistyön tuotoksena syntyi varhaiskasvatuksen henkilökunnan toiveesta työväline varhaiskasvatuksen arkeen, jossa kootaan yhteen eri menetelmiä lasten tunne- ja kaveritaitojen tukemiseksi. Työväline sisältää muun muassa materiaalia tunnekasvatuksen tueksi, kaveritaitojen harjoitteluun sekä kuvitettuja kommunikointitauluja eri leikkien tueksi. Lisäksi työvälineessä on kirjallisuus- ja materiaalivinkkejä aiheen tiimoilta.

ASIASANAT:

Varhaiskasvatus, Kehittämistyö, Tunnetaidot, Kaveritaidot, Suomi toisena kielenä.

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of Social Services/ Early Childhood Education specialisation option

2020 | 55 pages, 7 pages in appendices

Jasmin Kallio and Annukka Peippo

SUPPORTING FRIENDSHIP AND EMOTIONAL SKILLS IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION WITH KIDS WHO SPEAK FINNISH AS A SECOND LANGUAGE

This thesis focuses on the support of friendship and emotion skills with children who speak Finnish as a second language. The development work was implemented for early childhood education in municipality of Masku. Masku is municipality in Southwest Finland. The purpose was to develop a tool for support friendship and emotion skills with children who speak Finnish as a second language. Supporting a child's emotional and friendship skills is also strongly linked to supporting a child's language development. Language is used to express own thinking, own feelings and social interaction with others.

One of the key goals of early childhood education is to support cooperation and interaction skills. This means supporting the language development, social skills and friendship skills of multilingual children. The theoretical framework for development work consists of supporting the interaction skills of a second language learner, as well as supporting the development of emotional and friendship skills an early childhood education. The means of development we used were thematic interviews with early childhood education professionals, questionnaire using the Kyselynet site, observation of group of children and creative problem-solving process.

As a result of the development work was a tool for everyday early childhood education was created at the request of the early childhood education staff. The tool brings together a variety of methods to support children's emotion and friendship skills, for example materials to support emotional education, practice friendship skills and illustrated communication boards to support play. In addition, the tool includes literature and material tips related to the topic.

KEYWORDS:

Early childhood education, Development work, Emotional skills, Friendship skills, Finnish as a second language.

SISÄLTÖ

KÄYTETYT LYHENTEET TAI SANASTO	6
1 JOHDANTO	7
2 LAPSI TOISEN KIELEN OPPIJANA	10
2.1 Lapsen ensikielen kehityksen vaiheita	10
2.2 Lapsen toisen kielen oppiminen	11
2.3 Lapsen toisen kielen oppimisen tukeminen varhaiskasvatuksessa	12
3 LAPSEN TUNNETAIDOT OSANA KAVERITAITOJA	15
3.1 Leikin ja kasvattajan merkitys lapsen tunne- ja kaveritaitojen tukemisessa	15
3.2 Lapsen tunnetaidot	16
3.3 Lapsen tunnetaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa	17
3.4 Lapsen kaveritaidot ja niiden tukeminen varhaiskasvatuksessa	20
4 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS	23
4.1 Kehittämistyön tavoitteet	23
4.2 Kehittämismenetelmät ja aineiston kerääminen	23
4.3 Kehittämisprosessin kuvaus ja aikataulu	30
4.4 Tuotoksen ideointi ja työstäminen	34
5 KAVERIVERKKOA KASVATTAMASSA- ESITTELY	36
5.1 Kaveriverkkoa kasvattamassa	36
5.2 Tuotoksen pilotointi	39
5.3 Kaveriverkkoa kasvattamassa- arviointi	40
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI	44
6.1 Kehittämisprosessin arviointi	44
6.2 Eettisyys ja luotettavuus	48
6.3 Oma ammatillinen kasvu	49
LÄHTEET	52

LIITTEET

Liite 1. Kyselynetti kysely: S2- kielisten (suomi toisena kielenä) lasten kaveritaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa.

Liite 2. Havainnointi varhaiskasvatuksessa.

Liite 3. Teemahaastattelun keskustelupohja.

KAAVAT

Kaava 1. Kehittämistyön prosessi. 30

KUVAT

Kuva 1. Tunne- ja kaveritaitopeli. 37

Kuva 2. Pääsylippu leikkiin. 38

KÄYTETYT LYHENTEET TAI SANASTO

Ensikieli	Ensikieli on ensimmäisenä opittu kieli, joka osataan parhaiten ja jota käytetään eniten. Ensikieli on yleensä oppijan äidinkieli. (Nissilä ym. 2006, 12.)
Sensitiivisyys	Emotionaalinen herkkyys. Sensitiivisesti käyttäytyvä aikuinen on myönteinen, lämmin sekä kiintymystä osoittava. Hänellä on kyky tunnistaa lapsen tarpeita ja huolenaiheita myös sanattomasta viestinnästä. Aikuinen on sitoutunut vuorovaikutukseen, hän kuuntelee ja kannustaa lasta. (Ahonen 2017, 73.)
Sosiaalis-emotionaalinen	Sanalla viitataan taitoihin, jotka liittyvät sosiaalisiin suhteisiin ja tunne-elämään. Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan esimerkiksi vuorovaikutusta ja emotionaaliset taidot ovat tunteiden tunnistamisen, ilmaisemisen ja säätelyn taitoja. Emotionaalisia taitoja voidaan maallisemmin nimittää tunnetaidoiksi. (Hormavirta 2018.)
S2	Suomi toisena kielenä. Maahanmuuttajille opetettava suomen kieli, kun yksilön omana äidinkielenä, ensikielenä, on jokin toinen kieli. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 25.)
Toinen kieli	Kyseistä toista kieltä opitaan ja omaksutaan kieliyhteisön parissa (Nissilä ym. 2006, 13).

1 JOHDANTO

Kehittämistyömme tarkoituksena oli kehittää työväline, jonka avulla varhaiskasvatuksen työntekijät voisivat tukea 3-5 vuotiaiden suomea toisena kielenä puhuvien lasten (S2) kaveri- ja tunnetaitoja Maskun kunnan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatus on 0-6 vuotiaille lapsille tarkoitettua suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jossa lapsen kasvatus, opetus ja hoito muodostavat pedagogisesti suunnitellun kokonaisuuden. Varhaiskasvatuksen keskeisiä tavoitteita ovat muun muassa lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen yhteistyössä vanhempien kanssa sekä lasten syrjäytymisen ehkäiseminen. Valtakunnallinen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) ohjaa varhaiskasvatuksen toimintaa, arviointia, kehittämistä ja järjestämistä kunnissa. Näin halutaan turvata laadukas ja yhdenvertainen varhaiskasvatus kaikille. (Opetushallitus 2020.) Varhaiskasvatuslaki (2018/540) määrittää kunnan velvollisuudesta järjestää varhaiskasvatusta.

Kehittämistyön aihe nousi toimeksiantajaltamme, Maskun kunnalta, keväällä 2019. Maskun kunta ilmaisi kysyttäessä meille tarpeensa ja halunsa lähteä kehittämään S2 kielisten lasten kielen opetusta ja tukemista varhaiskasvatuksessa. Aihe tarkentui kehittämisprosessin käynnistyessä, yhteistyössä toimeksiantajan kanssa, Suomea toisena kielenä puhuvan lapsen tunne- ja kaveritaitojen tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Suomea toisena kielenä puhuvia lapsia on melko vähäinen määrä Maskun kunnan varhaiskasvatuksessa ja kunnan ulkomaalaistaustaisten asukkaiden määrä on noin 1,6% (Tilastokeskus 2017). Maskun kunnassa toimii tällä hetkellä viisi päiväkotia ja yhdeksän perhepäivähoitajaa. Lisäksi kunnan alueella toimii yksi yksityinen päiväkotia. (Maskun kunta 2019a.)

Tarkoituksenamme oli kehittää varhaiskasvatuksen arkeen työväline, joka sisältäisi erilaisia keinoja, joiden avulla S2 kielisten lasten kaveri- ja tunnetaitojen kehitystä voitaisiin varhaiskasvatuksessa tukea. Kehittämämme työväline on konkreettinen materiaalipaketti, joka sisältää lyhyen tiivistetyn teoriaosuuden aiheesta. Kehittämistyön tuloksena voi syntyä toiminnallinen tuotos, joka on konkreettinen tuotos, esimerkiksi tietopaketti, ohjeistus tai esite. Kehittämistyön tai -hankkeen tavoitteena on, että työ olisi lisäksi yksilöllinen ja saavuttaisi kohderyhmän. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 51–53.)

Kehittämistyömme aihe liittyy keskeisesti Varhaiskasvatuslaissa ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) määriteltyihin varhaiskasvatuksen tavoitteisiin.

Varhaiskasvatuslaissa (2018/540) määritellään varhaiskasvatuksen yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen kehityksen tukeminen. Tämä tarkoittaa lapsen toiminnan tukemista ja edistämistä yhdenvertaisesti vertaisryhmässä, toista ihmistä kunnioittaen ja lasten taustoista riippumatta. (Varhaiskasvatuslaki 2018/540.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) määritellään, että varhaiskasvatuksessa pitää monipuolisesti tukea vieraskielisten tai monikielisten lasten kielen, kulttuurin ja itsetunnon kehittymistä. Varhaiskasvatukseen tullessaan lapsi saattaa ensimmäisen kerran tutustua suomen kieleen ja kulttuuriin, jolloin lapsen huoltajien kanssa yhteistyössä käydään läpi perheen kielellinen ympäristö, monikielinen ja -kulttuurinen ympäristö, joka vaikuttaa lapsen identiteetin muodostumiseen sekä lapsen kielen kehittymiseen. (Opetushallitus 2018, 49–50.)

Maskun kunnalla on S2-suunnitelma, joka sisältää tällä hetkellä tietoa ja tapoja, joiden avulla tuetaan lapsen arkipäivän toimintoja varhaiskasvatuksessa tavoitteellisesti ja säännöllisesti. Lisäksi suunnitelman liitteenä on lomakkeita, joiden pohjalta voidaan arvioida S2 kielisen lapsen kielen kehityksen vaiheita ja kielen kehittymistä. (Maskun Kunta 2019b.) S2- suunnitelma on myös osa toisen kielen oppijan omaa varhaiskasvatussuunnitelmaa eli vasua. Vasu on jokaiselle lapselle tehtävä asiakirja, johon kirjataan tavoitteet kasvattajien toiminnalle, joiden avulla voidaan tukea lapsen kehitystä varhaiskasvatuksen arjessa (Opetushallitus 2020). Maskun kunnan S2- suunnitelma ei tällä hetkellä sisällä suoranaisia keinoja eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten kaveri- ja tunnetaitojen tukemiseksi varhaiskasvatuksessa, mikä loi meille mahdollisuuden lähteä kehittämään aihetta yhteistyössä Maskun kunnan kanssa.

Kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen perusta kaikissa kulttuureissa on puhuttu kieli. Tapa käyttää kieltä ja puhua opitaan kasvuympäristössään vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Samalla opitaan mikä on niin sanotusti sallittu tapa toimia vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Yhteinen kieli helpottaa huomattavasti kommunikointia toisen kanssa. (Väestöliitto 2020.) Suomea toisena kielenä puhuvan lapsen kielen oppimisen tukeminen liittyy vahvasti lapsen tunne- ja kaveritaitojen tukemiseen. Kielen avulla ihminen pystyy ilmaisemaan kuka minä olen ja millainen yksilö minä olen. Kieltä tarvitaan erilaisten taitojen oppimisessa, jotka ovat mahdollista kielen avulla tallentaa muistiin ja ottaa sieltä tarpeen mukaan uudelleen käyttöön. Kieli vaikuttaa myös lapsen ajatteluun, sen nopeuteen ja laajuuteen. Tunteiden ilmaisu, ajattelu, toiminnan ilmaisu ja sosiaalinen vuorovaikutus ovat kielen käyttämistä, joissa vaaditaan opittua kieltä. (Nurmilaakso 2011, 31.)

Tässä raportissa esittelemme ensin kehittämistyömme taustalla olevan ja vaikuttavan teoriapohjan, joka keskittyy lapsen kielen kehittymiseen, S2 kielen oppimiseen ja oppimisen tukemiseen, tunne- ja kaveritaitoihin sekä leikin ja kasvattajan läsnäolon merkitykseen näiden taitojen oppimisen tukemisessa. Kuvaamme raportissamme kehittämistyömme toteutusta, työn tukena käytettyjä kehittämismenetelmiä ja niiden avulla saatua materiaalia. Tästä jatkamme kehittämistyön prosessin aikataulun kuvaukseen, esittelemme tuotoksen rakentumisen vaiheet sekä lopullisen tuotoksen ja arvioimme sen onnistumista. Lopuksi arvioimme koko kehittämissuostiamme, työn eettisyyttä ja luotettavuutta sekä pohdimme omaa ammatillista kasvuamme prosessin aikana.

Raportissamme käyttämämme nimitys, toisena kielenä ja toisen kielen oppija, tarkoittaa tilannetta, jossa lapsi oppii toisen kielen käyttöympäristössään eli varhaiskasvatuksessa.

2 LAPSI TOISEN KIELEN OPPIJANA

2.1 Lapsen ensikielen kehityksen vaiheita

Lapsen kielen kehityksen vaiheista on hyvä ymmärtää, kuinka lapsen kielen kehitys tapahtuu ja lisäksi on hyvä tiedostaa, mitä taitoja lapsi oppii missäkin kehitysvaiheessa. Lapsen kielellinen kyky omalla äidinkielellään on vahvempi, mitä vanhempi lapsi on. Tutkimusten mukaan lapsen hyvä äidinkielen taito edistää toisen kielen oppimista, silloin lapsi ymmärtää uutta kieltä ensikielensä kautta. Siksi lapsen toisen kielen kehityksen tukemiseksi on tarpeellista tietää, millainen on lapsen oman äidinkielen, ensikielen osaaminen. (Gyekye & Ruponen 2019, 340,343.)

Lapsen kielen kehitys alkaa jo vauvana, kun herkistyminen ihmisäänelle alkaa. Lapsen kielen oppimisesta, kehityksestä ja omaksumisesta on lukuisia eri teorioita, jotka painottavat erilaisia osatekijöitä oppimisen kannalta. Lapsen ensikielen oppimisympäristö saattaa olla täysin erilainen kuin toista kieltä opittaessa. Ensikieli on opittu oman huoltajan kanssa vuorovaikutussuhteessa ja toinen kieli alkaa rakentua uudessa ympäristössä järjestetyissä opetustilanteissa, esimerkiksi kielikylvyissä tai tuokioissa. Lapselle kehittyy tilanteessa uusi kaksi- tai monikielisyys, jonka oppimisen ehtoja sanelee lapsen omat kehitysvaiheet. (Karasma 2012, 52,55.)

Lapsi osoittaa ensimmäisiä kielen ymmärtämisen merkkejä jo alle vuoden ikäisenä. Silloin hän tunnistaa nimensä ja etsii vanhempia tai sisaruksia kun kysytään ”Missä Lilja?”. Kaksi vuotiaana lapsi ymmärtää toimintaa osoittavia sanoja, kuten ”Hae pallo” tai ”Suu auki”. Lapsi ymmärtää paljon enemmän sanoja kuin osaa itse tuottaa ja lapsen puhe sisältää vain asian kannalta tärkeimmät sanat, esimerkiksi ”Anna maito”. Kaksivuotias alkaa oivaltaa, että esimerkiksi sanaa ”kuppi” voidaan käyttää tiettyjen sääntöjen mukaan tietystä kupista tai yleistettäessä tiettyjen sääntöjen mukaan tietynlaisista esineistä. (Lyytinen 2014, 54–56.)

Kolme-neljävuotiaana lapsi käyttää lauseita, joissa esiintyy käskyjä, kieltoja ja kysymyksiä. Lauseissa käytetään myös taivutusmuotoja ja apuverbejä. Neljävuotiaan puhe on jo selkeää, vaikkei lapsi vielä hallitsekaan kaikkia äänneitä. Viisivuotiaan lapsen puheessa on yleensä jo kaikki suomen kielessä ilmenevät sivu- ja peruslausetyypit, joita ovat käsky-, väite- ja kysymyslauseet. Puhe on selvää, vaikka äännevirheitä voi vielä ilmetä

(r, s, ja l). (Lyytinen 2014, 57–59.) Kuudenvuoden ikään mennessä lapsen kyky pohtia, keskustella ja kysellä vahvistuvat (Sinkkonen & Korhonen 2016, 183).

2.2 Lapsen toisen kielen oppiminen

Kielen oppiminen ja kehitys on kotoutujalle merkittävä taito. Kielen oppimisen tavoitteena voidaan pitää toiminnallisen kaksikielisyyden tavoittelua. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsi oppii kielen käyttämisen ikään kuin työväliseen arjessa, sellaista tukevaa perustaa, johon lapsi voi alkaa kiinnittämään uusia opittuja taitoja ja luoda vuorovaikutussuhteita. (Karasma 2012, 30.) Tärkeää on, että lapsi oppii hallitsemaan ne sanat ja ilmaisut, joita hän tarvitsee eri leikeissään, liikkeessaan, tutkiessaan ja ilmaistessaan itseään muiden kanssa leikkiessä (Gyekye & Ruponen 2019, 362).

Toisen kielen oppimiseen vaikuttavat monet eri tekijät, jotka on syytä huomioida. Lapsen ikä, Suomen varhaiskasvatuksessa oloaika ja säännöllisyys, lapsen äidinkielen määrä ja hallinta, kielen käyttömahdollisuudet sekä se millaista suomen kieltä lapsi kuulee. Myös lapsen vanhempien kielitaidolla on merkitystä, sekä sillä millaisissa tilanteissa ja eri konteksteissa vanhemmat käyttävät suomen kieltä. (Gyekye & Ruponen 2019, 339.)

Varhaislapsuudessa opitun toisen kielen oppimisessa on paljon samaa, kuin ensimmäisen kielen oppimisessa. Tyypillistä alkuun on hiljainen kausi. Lapsi kuuntelee ja harjoittelee mielessään, muttei vielä itse tuota puhetta. Ujoilla ja hiljaisilla lapsilla hiljainen vaihe voi kestää pidempään, muutamasta kuukaudesta jopa vuoteen. Kielen oppiminen saattaa aluksi näyttää hitaalta, mutta havainnointi vaiheen jälkeen lapsi alkaa tuottaa uutta kieltä, aluksi yhden sanan ilmaisuina. (Halme 2011, 90–91.)

Kielen oppiminen tulee nähdä ympäristön ja lapsen välillä tapahtuvana vuorovaikutuksena. Aikuisen tulee havaita lapsen pienetkin aloitteet ja puheyritykset. Aikuisen tehtävä on miettiä, miten lapsi pystyy ilmaisemaan toiveitaan ja ajatuksiaan tullen ymmärretyksi. Päiväkodissa tulisi luoda monipuolisia ja mielekkäitä tilanteita, joissa lapsen on helppoa ja luontevaa kommunikoida. Ryhmässä onnistuminen lisää lapsen itseluottamusta enemmän, kuin kahdenkeskiset tilanteet. (Halme & Vataja 2011, 23,25.) Lapsen tulee lisäksi saada käyttää vapaasti ja omavalintaisesti molempia kieliä, ensikieltä ja toista kieltä, varhaiskasvatuksen arjessa (Kalliala 2007).

2.3 Lapsen toisen kielen oppimisen tukeminen varhaiskasvatuksessa

Kielen oppiminen on kognitiivista toimintaa, joka noudattaa samoja periaatteita kuin oppiminen yleensä. Oppimista, muistamista ja ymmärtämistä tulee tarkastella yhtenevinä ilmiöinä, koska oppimisen nähdään tapahtuvan muistin tietorakenteiden muuttumisen osana. Muistitutkimuksessa puhutaan Elaboroinnista, joka tarkoittaa uuden tiedon prosessoinnin laajuutta ja monipuolisuutta. Prosessoinnin avulla uusi tieto sulautetaan ja sidotaan jo olemassa olevaan tietovarastoon. Omaehtoinen elaborointi on oppijan omaa työskentelyä niissä tilanteissa, jossa oppija on saatettu tietoisesti sellaisiin tilanteisiin, joissa hänen on pakko hyväksikäyttää aiempaa tietämystään. Tämä tarkoittaa sitä, että uuden asian opettelu tulisi harjoitteluvaiheessa jo liittää monipuolisesti eri kokemuksiin ja tilanteihin. Tällä voidaan varmistaa se, että asia on myöhemmin palautettavissa muistista mieleen monen eri reitin kautta. (Kristiansen 1996, 99.)

Toisen kielen oppimisessa tätä elaborointia voidaan hyödyntää muun muassa niin, että oppija tuottaisi opittavaa sanaa monessa erilaisessa lauseessa ja eri asiayhteyksissä. Sanojen opettelun ja muistamisen kannalta oleellista olisi harjoitella sanaa osana visuaalista kokonaisuutta. (Kristiansen 1996, 99,101; Gyekye & Ruponen 2019, 343.) Esimerkiksi, jos opittavina sanoina olisi *kaveri* ja *itkeä*, niin visuaalisena kokonaisuutena lause voisi olla: ”Löin kaveria ja kaveri alkoi itkeä.” Opittavana oleva sana opitaan samalla, kun opitaan sen sisältöä ja sanojen merkitys syntyy vasta, kun sanaa käytetään. Sanan merkityksen sisäistymiseen liittyy vahvasti tieto siitä, milloin ja minkä sanojen yhteydessä sanaa käytetään. (Nissilä ym. 2006, 44.)

Lapsen kielen oppimisessa on hyvä kiinnittää huomiota lapseen vaikuttaviin, tilannekohtaisiin asioihin. On todettu, että lapsi oppii todennäköisemmin ensin sellaisia sanoja, jotka saavat heissä aikaan jonkinlaisen tunnereaktion. (Arnberg 1989, 60.) Kielen kehityksen tukemiseksi aikuisen tulisi puhua yksittäisten sanojen sijaan lapselle lauseita. Puhkeen tulee olla lisäksi selkeää ja riittävän hidasta. Lapsen puheeseen tulee reagoida heti, jotta lapselle voidaan osoittaa, että hänen sanomansa on tärkeää. Virheellisiä sanamuotoja ei tule korjata keskeyttämällä lapsen puhetta, vaan puhetta voidaan vahvistaa toistamalla lapsen sanoma oikeilla sanamuodoilla. (Hakamo 2011, 27.)

Lapsen kasvaminen kaksikieliseksi vaatii vuorovaikutusta toisten ihmisten kanssa. Varhaiskasvatuksessa tulisi seurata lapsen päivää, jotta voitaisiin huomioida lukuisat eri vuorovaikutustilanteet, jotka ilmaisevat lapselle merkityksellisiä asioita. Mikäli lapsen

toisen kielen hallinta on vielä heikkoa, lapsi voi selvittää päiväkotipäivästä yllättävänkin vähäisellä vuorovaikutuksella. Lapsi voi olla sitoutunut leikkiin tai toimintaan, vaikkei hän käyttäisikään sanoja. Aikuisen on oleellisen tärkeää tarttua pieniinkin jutusteluhetkiin lapsen kanssa. Aina pitäisi löytyä hetki muutaman sanan vaihtamiselle. Aikuisen tulisi vuorovaikutuksen aikana vahvistaa lapsen sanoja toistamalla sanat niiden oikeassa muodossa, näin ei tilanteeseen tule kiusallista puheen korjaamista. Sensitiivinen aikuinen kulkee tavallaan askeleen edellä kielenoppijaa, jolloin lapsi alkaa seuraamaan aikuista. (Kalliala 2007.)

Varhaiskasvatusympäristössä on syytä kiinnittää erityistä huomiota lapsiin, jotka kuulevat suomen kieltä ensimmäisiä kertoja. Silloin on suunniteltava, millaisten eri keinojen avulla lapsen ymmärtämistä tuetaan ja kommunikaatiokeinoja vahvistetaan. Huomiota on kiinnitettävä myös käytettäviin sanavalintoihin ja puhetapaan, koska lapsi omaksuu kieltä saamastaan mallista. Jokaisen varhaiskasvatuksessa toimivan kasvattajan tulisi tiedostaa oma roolinsa suomen kielen mallina. Lapsi myös muodostaa uusia käsityksiä ja oppii uusia asioita omaksumansa kielen kautta. Kaiken toiminnan on oltava kieli-tietoista eli käytettävä kieli huomioidaan kaikissa työ- ja toimintatavoissa. (Gyekye & Ruponen 2019, 343–349; Kivijärvi 2016, 252.)

Lapsen vuorovaikutustaitojen ja kielen kehityksen kannalta olisi hyvä järjestää lapselle tilaisuuksia osallistua vuorovaikutukseen. Mikäli koko päiväkotiryhmä on paikalla, joutuu toisen kielen oppija suuntaamaan tarkkaavuuttaan moneen puhujaan, päällekkäiseen puheeseen, keskustelun etenemiseen ja taitoon ottaa puheenvuoro itselleen. Pienryhmässä toimittaessa hälyä ja toisaalta myös vuorovaikutussuhteita on vähemmän, mutta tilanteet ovat intensiivisempiä, jolloin lapsi saa puheenvuoroja enemmän. Lasta ei saa kuitenkaan painostaa tai pakottaa tilanteissa puhumaan. (Gyekye & Ruponen 2019, 350, 356.)

Toisen kielen oppija tarvitsee selkeitä ja rauhallisesti annettuja ohjeita, myös puheen rytmin on oltava rauhallinen. Ohjeet tulee antaa lyhyesti ja yksinkertaisesti, sekä kysymyksiä tulee esittää yksi kerrallaan. Lapsen tarkkaavuutta tilanteissa voidaan ylläpitää visuaalisten keinojen avulla, esimerkiksi esineen tai kuvan avulla. Myös lapsen nimen sanominen, kevyt kosketus, pysäyttäminen, istumapaikan valinta ja katsekontaktin ottaminen ovat tarkkaavuutta tukevia toimintoja. (Gyekye & Ruponen 2019, 352.)

Toisen kielen oppijan kommunikaatiota tukevia keinoja ovat muun muassa kuvien käyttö, piirtäminen, eleet ja näyttäminen. Erilaisia esineitä voidaan lisäksi käyttää

havainnollistamaan ja konkretisoimaan kieltä. Kuvien käyttö tulisi aloittaa varhaiskasvatuksessa heti, kun lapsi saapuu ryhmään. Kuvien käytön tulee myös olla suunnitelmallista ja johdonmukaista. Lapsi pystyy erilaisten visuaalisten keinojen avulla tunnistamaan asian tai sanan merkityksen oman äidinkieltensä kautta, joka antaa sanalle merkityksen. Visuaaliset keinot auttavat lasta myös painamaan sanan mieleensä, joka auttaa myös sanan mieleen palauttamisessa myöhemmin. Kuvien käytön avulla lapsi pystyy myös ilmaisemaan itseään, mikäli hän ei vielä uskalla tai osaa puhua uutta kieltä. Toisen kielen oppijan kannalta on hyvä, että kuvien käyttö hieman hidastaa eri toimintoja, koska samalla aikuinen automaattisesti hidastaa puhettaan. (Gyekye & Ruponen 2019, 352–353.)

Lapsen toisen kielen oppimista voidaan tukea myös selkokieltä käyttäen. Selkokieli määritellään olevan sellainen suomen kielen muoto, jossa on mukautettu sisältö, sanasto ja rakenne. Selkokieli on näin ollen luettavampaa ja ymmärrettävämpää kuin yleiskieli. (Leskelä 2019, 93–94.) Yleinen ohje selkokielen puhumiselle on se, että puhutaan vain yhdestä asiasta kerrallaan. Monimutkaisesta tai vaikeasta asiasta puhuttaessa ei tulisi tiivistää monta asiaa samaan lauseeseen, vaan asiat tulisi sanoa yksitellen omana kokonaisuutenaan. Myös pienen tauon pitäminen asiakokonaisuuksien välillä ja asian toistaminen ovat tarpeen. Tämä mahdollistaa sen, että keskustelukumppani voi ilmaista ymmärryksensä tai ymmärtämättömyytensä asioiden välillä. (Kartio 2009, 12–13.)

Vieraan kielen oppimisen prosessi voi viedä paljon aikaa tai se voi edetä suoraviivaisemmin. Jokainen suomenkielinen henkilö voi toimia tukena kielen oppimisen alkutaipaleella. Kun kielitaitoa on arjessa vielä vähän, tarvitsee kielenoppija rohkaisua ja kannustusta kielen oppimisen tueksi. Kielenoppijan oma äidinkieli toimii ikään kuin resurssina arjessa, jota hän hyödyntää suomen kielen oppimisessa. Oma äidinkieli toimii siten peilinä ja vertailukohtana, jonka tuella uutta kieltä voidaan oppia. (Leskelä 2019, 218.)

3 LAPSEN TUNNETAIDOT OSANA KAVERITAITOJA

3.1 Leikin ja kasvattajan merkitys lapsen tunne- ja kaveritaitojen tukemisessa

Leikillä, kielen ja ajattelun kehittämisellä on todettu olevan selkeä yhteys toisiinsa. Leikissä lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät sekä lapsi alkaa leikin kautta ymmärtää oman toimintansa merkityksen suhteessa toisiin ja ympäristöönsä. (Lautamo 2020.) Sosiaaliset taidot koostuvat monista osataidoista. Näitä osataitoja ovat muun muassa vuorovaikutukseen, kuuntelemiseen, toisten huomioimiseen, auttamiseen ja jakamiseen sekä yhteistyön tekemiseen liittyviä taitoja. (Poikkeus 2011, 86.)

Lapsi ja ympäristö ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa leikin aikana ja ympäristö vaikuttaa lapsen tekemiin valintoihin ja toimintaan. Leikin aikana lapsi oppii erilaisia ympäristöön sopeutumisen taitoja, ikään kuin testaten eri toimintatapoja, jotka tukevat myöhemmin lapsen itseohjautuvuutta ja itsenäisesti toimimista. Aikuisen rooli lapsen leikin tuki- ja varhaiskasvatuksessa on merkittävä, jotta lapsi voi yhdessä oppia tärkeitä, elämän aikana tarvittavia taitoja. (Lautamo 2020.)

Varhaiskasvatuksen yhtenä tehtävänä on tarjota lapselle mahdollisuus erilaisiin leikkeihin ja leikki onkin keskeisessä roolissa varhaiskasvatuksessa. Leikki on lapsen tapa olla, elää, hahmottaa ja havainnoida ympäröivää maailmaa. Leikkiminen tukee oppimista edistäviä elementtejä kuten yhdessä tekemistä, innostusta sekä itsensä haastamista. (Opetushallitus 2018, 39.)

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on turvata leikin edellytykset. Leikkiä tulee tarpeen mukaan ohjata sekä tukea sopivalla tavalla. Varhaiskasvattaja voi olla itse mukana leikissä tai ohjata ja tukea sitä ulkopuolelta. On huolehdittava, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiansa mukaisesti. (Opetushallitus 2018, 39.)

Leikki voidaan määritellä tarpeeksi hyväksi, kun se on lapselle merkityksellinen ja tärkeä. Aikuisen on pysähdyttävä havainnoimaan leikkiä, jotta lapselle merkitykselliset asiat tulevat nähtyksi. Leikin seuraamisen lähtökohtana tulee olla arvostus leikkiä kohtaan. (Vehkalahti & Urho 2013, 19–20.) Leikkiympäristö tarjoaa lapselle sosiaalisia mahdollisuuksia, vaatimuksia ja rajoituksia. Ympäristön ollessa lapselle sopivan haasteellinen, se tarjoaa turvallisen paikan leikkiin. Kannustavassa ympäristössä lapsi uskaltaa ottaa

riskejä ja voi toimia taitojensa ääri rajoilla. Näin hänen on mahdollista oppia, miten hän teoillaan vaikuttaa kavereiden toimintaan. Erilaiset vaikuttamisen mahdollisuudet myös motivoivat lasta leikkiin. (Lautamo & Laaksonen 2017, 21.)

3.2 Lapsen tunnetaidot

Tunnetaidoilla tarkoitetaan kykyä tunnistaa omia ja toisten tunteita, ongelmien ja aggressioiden käsittelykykyä, turhautumisen sietoa sekä impulssien hallintaa. Lapsen tunnetaito voi tarkoittaa esimerkiksi lapsen kykyä leikkiä kaverin kanssa ja hillitä omia mielihaluja. (Jalovaara 2006, 95–96.) Tunteiden säätelytaidot auttavat lasta hillitsemään tunteiden ilmaisun voimakkuutta. Säätelyn avulla lapsi kykenee välttämään itselleen ja ympäristölleen vahingollista käyttäytymistä. Hyvä tunteiden säätely mahdollistaa sosiaalisen vuorovaikutuksen silloinkin, kun lapsella on hankalia tai voimakkaita tunteita. Erityisen haastavia tunteita säätelylle ovat negatiiviset tunteet kuten viha, suru, pettymys, kateus, ahdistus ja häpeä. (Haapsalo ym. 2016, 13.) Tunteiden säätelytaidot voivat alkaa kehittyä vasta, kun lapsi on oppinut nimeämään ja tunnistamaan tunteita (Riihonen & Koskinen 2020, 87).

Lapsi tarvitsee tunteiden säätelyssä aluksi aikuisen tukea. Tunne- ja empatiataitojen harjaantumisessa vertaisryhmä on myös tärkeässä asemassaa. Aikuisen käsitykset ja odotukset lapsen kyvyistä ohjaavat sitä, miten aikuinen toimii tilanteessa. Saako lapsi lohdutusta ja tukea vai kenties moitteita? Lapselle turvallinen toimintaympäristö ja ilmapiiri ovat edellytys tunnetaitojen harjoittelulle. (Haapsalo ym. 2016, 13; Jalovaara 2006, 96.)

Lapsen hyvät vuorovaikutus suhteet ikätoverien kanssa edistävät päiväkotilasten kehitystä. Ystävyyssuhteet ovat myös tärkeänä osana sosiaalisten suhteiden luomisen oppimisessa. Vähäinen myönteinen kanssakäyminen vertaisryhmässä voi ennustaa sosiaalista tyytymättömyyttä sekä sopeutumisongelmia, jotka voivat jatkua myöhempäänkin elämään. (Laine & Neitola 2002, 19.)

Tutkimuksen mukaan lapsen tunnetaidoilla on yhteys lapsen sosiaalisiin- ja kaveritaitoihin. Sandberg (2018) on tehnyt tutkimusta siitä, eroavatko kaksikielisten ja yksikielisten lasten tunnetaidot, sosiaaliset taidot ja kaverisuhteet toisistaan. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin, onko tunnetaidoilla yhteys sosiaalisiin -tai kaveritaitoihin kun puhutaan yksikielisiä tai kaksikielisiä lapsista. (Sandberg 2018, 30.)

Sandbergin (2018) tutkimuksen mukaan lapsen tunneilmaisu on voimakkaampaa silloin, kun lapsi kokee tiettyä tunnetta usein. Silloin lapsi rauhoittuu myös vaikeammin omin avuin tai muiden avulla. Lapsen on myös vaikeampi rauhoittua omin avuin silloin, kun hänen tunneilmaisunsa on voimakasta. Tutkimuksessa tuodaan myös esille, että lapsi ilmaisee tunteitaan vähemmän asiallisesti silloin, kun hänen on vaikea rauhoittua itsenäisesti. (Sandberg 2018, 25–26.)

Mikäli lapsi ei kykene rauhoittumaan erilaisissa tilanteissa itsenäisesti, sen epävarmempi lapsi on sosiaalisissa tilanteissa. Tämä voi johtaa lapsen syrjintään ja suosion laskuun kaveripiirissä, jonka seurauksena lapsi ilmaisee tunteensa epäasiallisesti. Tutkimuksessa tuodaan myös esille se että, mikäli lapsi kykenee rauhoittumaan itsenäisesti, häntä syrjitään vertaisten parissa vähemmän. Tunteiden kokemisella, ilmaisulla ja tunteiden säätelyllä ei katsota olevan eroa yksi- ja kaksikielisten lasten välillä. (Sandberg 2018, 26–27,31.) Nämä tutkimustulokset tukevat ajatustamme siitä, että S2 kielisten lapsien kaveritaitojen tukemisen lisäksi lapsen tunnetaitoja tulee vahvistaa varhaiskasvatuksen arjessa, jossa lapsi on vertaistensa parissa.

3.3 Lapsen tunnetaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa

Tutkimuksen mukaan kasvattajan omat sosiaaliset- ja tunnetaidot vaikuttavat leikki-ikäisten lasten tunnetaitojen kehittymiseen ryhmässä. Kasvattajan herkkä ja sensitiivinen läsnäolo ja lapsen tunteiden kohtaaminen tukee lapsen positiivista tunteiden ilmaisua ja vähentää häiriökäyttäytymistä. Kasvattaja tukee lasta tunteiden ilmaisussa näyttämällä mallia, muttei kuitenkaan tue negatiivista tunteiden ilmaisua. Tunteiden tunnistaminen tukee myös lasten positiivista tunteiden ilmaisua. Mikäli opettaja reagoi lasten käyttäytymiseen rankaisemalla tai olemalla vihainen, lapsi tuntee olevansa yksin tunteidensa kanssa, joka taas lisää häiriökäyttäytymistä. (Denham & Basset 2019, 133–143.)

Huolellisella suunnittelulla voidaan vaikuttaa päiväkodin tunneilmapiiriin. Kannustus toimii punaisena lankana lapsen itsetunnon vahvistumisessa. Lapsen käyttäytyessä ei toivotulla tavalla, tulee miettiä, mitä sosiaalista taitoa hän ei osaa ja tukea lasta sen opettelussa. (Kanninen & Sigfrids 2012, 153,155.) Monet tutkimukset osoittavat, että tavoitteellisella ja suunnitelmallisella sosiaalis- emotionaalisten taitojen harjoittamisella tuotetaan myönteisiä tuloksia. Lasten sosiaalis- emotionaaliset taidot kehittyvät erilaisia valmiita ohjelmia ja tuokioita toteutettaessa, mutta parhaimpaan lopputulokseen päästään,

kun yhdistetään aikuisen lämmin vuorovaikutustapa ja pedagoginen toiminta sosiaalis-emotionaalisten taitojen harjoitteluun. (Ahonen 2017, 218.)

Yksittäiset tuokiot eivät riitä sosiaalis- emotionaalisten taitojen oppimiseen, vaan taitoja tulisi harjoitella arjessa yhdessä muiden lasten ja aikuisten kanssa. Aikuinen sanoittaa päivän aikana lapselle tilanteita, joissa tunne syntyi. Lapselle kerrotaan, että suuttumus ja ilo ovat molemmat yhtä tärkeitä tunteita. Pohditaan yhdessä lapsen kanssa ääneen, mikä vaikutti siihen, että lapselle syntyi kyseinen tunne. Ennen pitkään lapsi oppii itsenäisesti tunnistamaan tunteitaan, mutta ennen kuin siihen pisteeseen päästään, niin lapsi saattaa moneen kertaan sekoittaa mielessään erityisesti vahvemmat tunteet, kuten kiukun ja surun. (Ahonen 2017, 218–219.)

Sosiaalis-emotionaalisten taitojen harjoitteluun on varhaiskasvatukseen arjessa monia tilanteita, joihin ei tarvita erillisiä tuokiota. Lasten kanssa tulisi käsitellä erilaisia tilanteita ja tunteita etukäteen, ainakin sellaisten lasten kanssa, joilla itsesäätelytaidoissa on vielä selviä haasteita. Lapsen kanssa voidaan harjoitella esimerkiksi jokin rauhoittumiseen tähtäävä hengitysharjoitus, jota lapsi voi kokeilla aikuisen tukemana voimakkaan tunnekuohun tullessa. Mikäli rauhoittumiseen tähtäävää keinoa kokeillaan ensimmäisen kerran todellisessa tilanteessa, lapsi ei kykene tilanteessa vastaanottamaan aikuisen ohjeita. (Ahonen 2017, 219.)

Köngäs (2018) on tehnyt etnografisen tutkimuksen lasten tunneälystä päiväkotiarjessa. Tutkimuksen mukaan jo 3-6 vuotiaat lapset kykenevät ottamaan vastaan opetusta tunneälyyn liittyen, kunhan lapsen tunne-aiheet ovat avoinna. Tunteita herättävään tilanteeseen myöhemmin palaaminen voi olla vaikeaa, joten rakentavaa olisikin tilanteen heti läpikäyminen, lapsen kulttuuri huomioon ottaen. Aikuisille, jotka ovat epävarmoja omista tunnetaidoistaan, tekee hyvää nähdä, että lasten toiminta on aina jonkin asian summa ja siihen liittyy jokin sisäinen syy toimia kuten toimii. Yleensä lasten, joita aikuisen on vaikea ymmärtää, toiminnan taustalla on ylipulppuva ilo, epävarmuus, jännitys, raivo väärin-kohtelusta, pelko hylätyksi tulemisesta tai jokin muu emootiopohjainen vaste. Tunneälyn ei tarvitse olla erillinen oppiaine vaan se voi olla vallitseva toimintakulttuuri. Lapset ottavat mielellään mallia aikuisten näytämästä esimerkistä. (Köngäs 2018, 201–202.)

Sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja tulee harjoitella arjessa tavoitteellisesti. Valmiit tunnetaitotuokiot tai tunneopetus ovat hyvä lisä, jotka tukevat kokonaisuutta, mutta arjessa tulevat lapsen omat tunnehetket ovat harjoittelun ensisijainen keino (Ahonen 2017, 220). Arjessa tulisi huomata tunnepitoiset, jopa kriittisetkin hetket, jotka virittävät lapsen

vastaanottamaan tunneohjausta. Tunneopetuksella tarkoitetaan tässä kohtaa opetusta, joka pohjaa tietoon, kun taas tunnehetket perustuvat suoraan lapsen tunteeseen. Kasvattajan tulee tarkkailla lapsen tunnetilaa ja ottaa huomioon arjessa myös se, mikäli lapsi on liian voimakkaan tunteen vallassa, jolloin hänen tunneistinsa ei ole avoinna. (Köngnäs 2019, 183–184.)

Tunnetaitoja voidaan harjoitella myös kuvakirjojen avulla. Kuvakirjoja lukiessa voidaan pysähtyä pohtimaan lasten kanssa tarinaa ja siitä esiin nousseita teemoja. Markkinoilla on saatavilla myös monenlaisia kortteja, joiden avulla tunteita voidaan käsitellä. Monet tunnekortit on kuvitettu eläinhahmoilla, mutta on hyvä huomioida, etteivät eläinhahmot sovellu käytettäväksi kaikkien lasten kanssa. Kaikki lapset eivät pysty peilaamaan omia tunteitaan esimerkiksi pupu kortin avulla. Yleisesti katsotaan, että ihmishahmoin kuvitetut tunnekortit soveltuvat paremmin monelle lapselle, koska niihin on helpompi samais-
tua. (Ahonen 2017, 220–221.)

Kuvallisen tunnemateriaalin avulla voidaan ensinnäkin nimetä tunne, mutta lisäksi voidaan pohtia millaisissa tilanteissa tunne saattaa tulla. Erilaisten mielikuvaharjoitusten avulla voidaan miettiä, missä osassa kehoa tunne tuntuu ja miltä se tuntuu? Miltä tunne näyttää tai miltä tunne voisi kuulostaa? Lapset voivat katsoa esimerkiksi peilistä, miltä mikäkin tunne näyttää omilla kasvoilla. Harjoitusten avulla lapset ymmärtävät, että tunteita on monenlaisia ja kaikki tunteet kuuluvat osaksi jokaisen elämää. Kaikkia tunteita tulee ja jokainen niistä on sallittu. Jotta lapsi oppisi säätelemään tunteitaan, ne pitää ensin tunnistaa. (Ahonen 2017, 221.)

Aamupiiri on asiantuntijoiden mukaan hyvä hetki tunne- ja kaveritaitojen harjoittelemiselle. Aamupiiriin on helppoa yhdistää erilaiset kuvalliset tunteita käsittelevät materiaalit. Yksi keino on myös tunnemittarin käyttö. Tunnemittariin lapsi voi merkitä tunteen, joka lapsella on sillä hetkellä. Mittarin avulla tunteista on myös helppo keskustella, mikäli lapsi niin haluaa. Tunnemittaria voidaan käyttää muutenkin osana päiväkodin arkea. Lapset voivat päivän aikana käydä siirtämässä oman tunnemittarin osoittamaan päivän aikana kokemiaan tunteita. Tämä auttaa lapsia huomaamaan erilaiset tunteet, nimeämään ja tunnistamaan niitä. (Ahonen 2017, 221.)

Lapsiryhmän yhteisten tavoitteiden lisäksi lapsien yksilölliset tavoitteet tulee huomioida. Lapset olisi hyvä ottaa mukaan tavoitteiden asettamiseen esimerkiksi käymällä yhteisiä keskusteluja asioista. Tämä auttaa lapsia ymmärtämään ja hyväksymään erilaisuutta sekä suhtautumaan asiaan luontevammin. (Ahonen 2017, 222–223.)

Lasten kanssa olisi hyvä harjoitella erilaisia rauhoittumisen keinoja ja tekniikoita etukäteen, koska voimakkaan tunteen vallassa lapsen on hankala opetella ensimmäistä kertaa uutta. Lapset voidaan johdatella aiheeseen, vaikka erilaisten tarinoiden tai draamapedagogisten keinojen avulla. Draamapedagogisten keinojen avulla voidaan niin ikään ulkoistaa hankala tunne. Ulkoistaminen tarkoittaa sitä, että voimakas tunne, esimerkiksi suuttumus, näytellään ja käsitellään sitten yhdessä rauhallisesti keskustelemalla. Tämän menetelmän avulla tunteita voidaan nimetä, tunnistaa ja pohtia mikä johti tunteen syntymiseen. Lisäksi lasten kanssa voidaan pohtia, miten tunne voi johtaa johonkin tekoon ja mitä voitaisiin tehdä, ettei tunne muuttuisi teoksi. Jotta lapsi voisi oppia toimimaan hankalissa tilanteissa rakentavalla tavalla, hänen tulisi oivaltaa tilateiden syy-seuraussuhteet. (Ahonen 2017, 223.)

3.4 Lapsen kaveritaidot ja niiden tukeminen varhaiskasvatuksessa

Lapset tarvitsevat erilaisia vuorovaikutustaitoja toimiessaan muiden lasten kanssa. Kaveritaidot voidaan jakaa neljään osa-alueeseen, joita ovat ryhmässä toimimisen taidot, vuorovaikutuksen ylläpitäminen, vuorovaikutukseen liittyminen sekä toisten huomioon ottamisen taidot. Tärkeitä taitoja ovat muun muassa leikkiin liittyminen, leikin säännöistä sopiminen, ongelmanratkaisu sekä jakaminen. Kasvattajan tulee tukea lasta yksilölliset tarpeet huomioiden. (Laaksonen & Repo 2017, 6.)

Arvola ym. (2020) ovat tehneet tutkimusta siitä, miten kaksi- tai monikieliset ja- kulttuuriset lapset varhaiskasvatuksessa tyypillisesti toimivat leikeissä ja millaisia rooleja lapset ottavat. Tutkimuksessa on tehty havaintoja siitä, että monimuotoisen taustan omaavat lapset ottavat vähemmän sosiaalisia ja osallistuvia rooleja leikeissä. Lisäksi tutkimuksessa tuodaan esille, että lapset, joilla on monikulttuurinen tausta, osallistuvat enemmän sääntöleikkeihin kuin roolileikkeihin. Tutkimustulosten mukaan varhaiskasvatuksen ammattilaisten tulisi tukea lapsia enemmän leikeissä ja keskittyä luomaan yhteistä toimintakulttuuria. (Arvola ym. 2020.)

Lapsen vertaisryhmä ja leikki ovat tärkeässä asemassa lapsen kotoutumisessa sekä kielten- ja kaveritaitojen oppimisessa. Kulttuuristen erojen takia lapsi saattaa harjoitella leikitaitojaan ensimmäisiä kertoja varhaiskasvatuksessa, jolloin hänen leikki- ja kaveritaitonsa voivat olla pienempien lasten tasolla. Silloin lelujen jakaminen saattaa olla vaikeaa tai puutteellinen kielitaito voi synnyttää väärinkäsityksiä. Tällöin aikuisen apua voidaan tarvita välien selvittelyyn avuksi, tai leikkiin voidaan tarvita mukaan kasvattajan

ammattitaitoista ohjaamista. (Halme & Vataja 2011, 89–90.) Päiväkotipäivästään lapsi viettää jopa yli puolet leikkien (Kangas & Brotherus 2017, 203), jonka takia S2 kielisen lapsen kaveritaitojen tukemisen tärkeys korostuu varhaiskasvatuksessa.

Kasvattaja on päiväkotikäisen lapsen kaverisuhteiden luomisessa avainasemassa. Kasvattajan tehtävänä on toimia oppaana lasten sosiaalisten suhteiden luomisessa, lapsen tarpeiden mukaisesti. (Riihonen & Koskinen 2020, 198–199.) Varhaiskasvatushenkilöstön sisäiset toimintamallit luovat pohjan päiväkodin sisällä syntyville sosiaalisille suhteille. Henkilöstön keskinäinen ilmapiiri ja linjaukset vaikuttavat oleellisesti kaveripulmien ennaltaehkäisyyn ja niiden käsittelyyn. Yhteinen näkemys ja toimintamallit ovat ehdottoman tärkeitä. (Laaksonen & Repo 2017, 19, 24.) Jotta tasavertainen tuki olisi lapsille mahdollista, edellytetään toimintaympäristössä tapahtuvaa systemaattista ja luotettavaa havainnointia. Vahvuuksia tunnistamalla on helpompi miettiä, miten mahdollisia pulmia ratkaistaan. (Lautamo & Laaksonen 2017, 60.)

Pienten lasten sosiaalisia taitoja voidaan arvioida havainnoinnin avulla. Lapsen leikin tai toiminnan havainnoinnin avulla saadaan käsitys siitä, missä asioissa lapsi tarvitsee apua. Lasta voidaan myös leikeissä ohjata havainnoivan kommentoinnin avulla, jonka tarkoituksena on sanallistaa lasten leikkiä ja tehdä siitä näin lapselle tietoisempaa. Havainnoiva kommentointi ei tuomitse tai arvostele ketään. Tämä menetelmä kannustaa lapsia itsenäisesti selittämään leikin tapahtumia ja helpottaa vuorovaikutukseen ryhtymistä toisten kanssa. (Riihonen & Koskinen 2020, 196.)

Toisen kielen oppijaa voidaan auttaa leikkitalanteissa esimerkiksi jakamalla leikkitila alustan tai maton avulla. Aikuinen voi kielellistää leikin aikana omaa ja muiden toimintaa. Mikäli päiväkodissa on saman kielisiä lapsia, tulee heidän antaa leikkiä myös äidinkielellään. Näin he voivat käydä läpi kokemuksiaan ja tunteitaan. Keskeistä on kuitenkin rohkaista ystävyysuhteita myös maahanmuuttajalasten ja suomalaisten välillä. (Halme & Vataja 2011, 89–90.)

Sosiaalisia taitoja harjoitellaan arkipäiväisissä tilanteissa ja näiden lisäksi on hyvä kehittää taitoja myös erilaisten harjoitusten avulla. Harjoitusten tarkoituksena on tukea lapsen yksilöllistä kehitystä, vahvistaa kaverisuhteita sekä edistää myönteistä ryhmäilmapiiriä. (Laaksonen & Repo 2017, 39.) Sosiaalisia taitoja voidaan tietoisesti harjoitella lasten kanssa. Taitojen harjoittelussa lasta opetetaan ymmärtämään ja tulkitsemaan erilaisia tilanteita sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Lasta opetetaan asettamaan tavoitteita omalle käyttäytymiselle ja arvioimaan, onko käyttäytyminen ollut tilanteen kannalta

sopivaa ja tavoitteen mukaista. Sosiaalisten taitojen oppimisen kannalta oleellista on harjoitella myös sosiaalisten taitojen yleistämistä ja ylläpitoa, kuin myös ongelmallisen käytöksen vähentämistä. (Mitchell 2018, 90–91.)

Sosiaalisten taitojen harjoittelu on hyvä aloittaa sellaisista taidoista, joita lapsen on helppo yleistää. Tällaisia voivat olla esimerkiksi tervehtiminen, oman vuoron odottaminen, toisten nimen oppiminen, ”ole hyvä” ja ”kiitos” käyttäminen, hymyily sekä katsekontaktin ottaminen. (Mitchell 2018, 90–91.) Päiväkoti-ikäisen lapsen kanssa on hyvä harjoitella myös leikkiin menemistä, toisen mukaan ottamista ja pyytämistä (Riihonen & Koskinen 2020, 198–199). Mikäli lapsen kanssa ei harjoitella eri taitojen yleistämistä, niiden soveltaminen myöhemmin voi jäädä rajalliseksi. Sosiaalisten taitojen kehittyminen vaatii aikuisen läsnäoloa, valvontaa ja opetusta koko oppimisprosessin ajan. (Mitchell 2018, 90–91.)

Sosiaalisia taitoja voidaan opettaa muun muassa mallintamalla ja havainnollistamalla. Lasten toivottua käyttäytymistä on vahvistettava, eikä tule keskittyä pelkästään huonon käytöksen huomioimiseen. Lapsia voidaan kannustaa muistamaan, miten eri tilanteet vaativat erilaista käyttäytymistä, esimerkiksi ”Miten sanotaan silloin, kun joku haluaa pelata kanssasi?”. Lasten kanssa voidaan lukea kuvakirjoja, joiden avulla havainnollistetaan todellisia sosiaalisia tilanteita ja huomataan taitoihin liittyviä ongelmia. Lasten kanssa voidaan katsoa jokin video ja pysäyttää se kohtaan, jossa voidaan lasten kanssa pohtia tilanteen eri käyttäytymismalleja ja mikä olisi toivottava toimintatapa. Lasten kanssa voidaan tehdä ikätasolle sopivia tehtäviä ryhmässä, joissa harjoitellaan toisen hyväksyntää, jakamista, huomioimista ja lisätään luottamusta. (Mitchell 2018, 92.)

Toisen kielen oppijan vuorovaikutustaitoja, kielen kehittymistä ja kaveritaitoja voidaan pohtia muun muassa seuraavien kysymysten avulla: Mitä sanoja ja niiden sisältöjä lapsen tulisi oppia, jotta hän voisi leikkiä muiden kanssa? Millaisia ilmauksia ja fraaseja lapsi tarvitsee, jotka hyödyttäisivät häntä leikkeihin liittymisessä, hakeutumisessa ja sitoutumisessa? Miten leikin kielen kehittymistä voidaan tukea, voisiko leikki-tilanteessa olevien kuvien määrää kasvattaa tai monipuolistaa? (Gyekye & Ruponen 2019, 351.) Näiden apukysymysten avulla, voidaan pohtia ja kehittää erilaisia tapoja tukea lapsia yksilölliset tarpeet huomioiden.

4 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

4.1 Kehittämistyön tavoitteet

Kehittämistoiminnan lähtöajatuksena voidaan pitää yhteisymmärrystä siitä, mitä halutaan kehittää, miksi halutaan kehittää, mitä halutaan kehittämisellä saavuttaa ja miten tavoitteet saavutetaan. Kehittämistoiminnan päämääränä on saada aikaan työyhteisölle lisäarvoa ja hyötyä. (Salonen ym. 2017, 29,56.) Kehittämistyömme tavoitteena oli kehittää yhteistyössä Maskun kunnan kanssa varhaiskasvatuksen arkeen konkreettinen työväline, jonka avulla varhaiskasvatuksen työntekijät voisivat paremmin tukea S2 kielisen lapsen tunne- ja kaveritaitoja ryhmässä. Työväline tulisi sisältämään myös lyhyen teoriaosuuden lapsen toisen kielen oppimisesta, sekä tunne- ja kaveritaitojen oppimisesta ja oppimisen tukemisesta. Aihe ja aiheen rajaaminen tehtiin yhteistyössä Maskun kunnan kanssa.

Rajasimme aiheemme koskemaan 3-5 vuotiaita lapsia. Alle kolmevuotias lapsi leikkii vielä pääsääntöisesti rinnakkaisleikkiä, mutta alkaa yli kolmen vuoden iässä taidoiltaan kykenemään yhteisleikkiin ja lasten välille alkaa muodostua pysyvämpiä kaverisuhteita. Lisäksi kolmevuotiaan lapsen kielelliset taidot mahdollistavat lyhyiden lauseiden puhumisen, sekä sanojen selkeämmän lausumisen. (Hermanson 2012; Sinkkonen & Korhonen 2014, 183.) Rajasimme työmme koskemaan alle kuusivuotiaita lapsia, koska esiopetusikäisen lapsen kielen kehittymisen tukemiselle on esiopetussuunnitelmassa asetettu omat tavoitteet.

4.2 Kehittämismenetelmät ja aineiston kerääminen

Kehittämismenetelmiä voidaan luokitella ja jäsentää eri tavoin. On tilanteita, joissa kehittämistoiminnan tavoitteisiin pääsemiseksi on käytettävä tutkimusmenetelmiksi luokiteltuja menetelmiä, kuten haastattelu tai kysely. Tärkeintä on valita sellaiset menetelmät, jotka tukevat kehittämistoiminnan tavoitteisiin pääsyä. (Salonen ym. 2017, 53.) Kehittämistyömme aikana käytimme erilaisia menetelmiä kehittämistyön tukena. Tällaisia menetelmiä olivat kyselylomake, teemahaastattelu, havainnointi ja kirjallisuudesta kerätyn tietoperustan kokoaminen.

Kehittämistyössä aineiston ja tiedon hankinnan menetelmät ovat pitkälti samoja kuin tutkimustoiminnassakin, mutta kehittämistyössä näitä menetelmiä voidaan käyttää tutkimustoimintaa joustavammin. Kyselyt, teemahaastattelut, havainnointi ja muistiinpanojen tekeminen ovat kehittämistoiminnassa yleisesti käytettyjä tapoja kerätä aineistoa. (Salonen 2013, 23.)

Kehittämistyömme alkuvaiheessa lähdimme kokoamaan tietoperustaa aiheestamme. Tietoperustan hankkimisessa lähdekritiikki on ensisijaisen tärkeää. Lähteiden oikeellisuus ja luotettavuus on varmistettava. Lisäksi on käytettävä mahdollisimman uutta tutkimustietoa aiheesta. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 51,53.) Perehdyimme kirjallisuuteen ja tutkimuksiin, jotka koskivat lapsen kielen kehittymistä, toisen kielen kehittymistä, leikin ja kasvattajan läsnäolon merkitystä lapsen taitojen kehittymiselle sekä tunne- ja kaveritaitojen kehittymistä ja niiden tukemista. Lisäksi perehdyimme maahanmuuttajiin kohdistettuihin tutkimuksiin ja opinnäytetöihin sekä hyödynsimme aiemmista töistä esiin nousseita lähteitä ja keinoja, joiden on katsottu tukevan toisen kielen oppijoita arjessa.

Leikin ja vuorovaikutuksen havainnointi ryhmässä

Yksi käyttämämme kehittämismenetelmä oli havainnointi. Kävimme havainnoimassa S2 kielisen lapsen ja kantasuomalaisten lasten välistä toimintaa ja vuorovaikutusta päiväkotiryhmässä marraskuussa 2019. Havainnoinnin tukena käytimme havainnointilomaketta (Liite 2), joka on koottu mukaillen ja lisääillen Karling ym. (2008,179) teoksesta Lapsen aika. Havainnointi sopii kehittämistehtäviin, joiden tarkoituksena on kehittää yksilön toimintaa ja vuorovaikutusta tukevia toimintatapoja. Havainnointi auttaa kehittäjää myös perehtymään kehitettävään aiheeseen, kehittämistyön alkuvaiheessa. Havainnointi mahdollistaa muun muassa havainnoitavan eleiden, ilmeiden, asentojen ja liikkeiden havaitsemisen. Apuna voidaan käyttää kaikkia aisteja. (Ojasalo ym. 2014, 114–115.) Tarkoituksenamme oli käyttää osallistuvaa kohdistettua havainnointia. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkijan roolissa oleva osallistuu havainnoitavaan toimintaan havainnoitavien ehdoilla ja kohdistaa havaintojen tekemisen ennalta määritellyyn aiheeseen (Hirsjärvi ym. 2009, 209; Vilkkä 2015, 143).

Havainnointi toteutettiin päiväkotiryhmässä joulukuussa 2019. Varhaiskasvatuksen henkilökunta informoi päiväkotilasten vanhempia siitä, että tulisimme havainnoimaan lasten leikkiä ryhmässä. Ennen varsinaisen leikin havainnointia osallistuimme ryhmän aamupiiriin ja teimme tuttavuutta ryhmän lasten kanssa. Kun lapset aloittivat leikin, kysyimme voimme tulla viereen katsomaan mitä he tekevät. Kiinnitimme havainnointitilanteessa

huomiota S2 kielisen lapsen ja kantasuomalaisten lasten väliseen toimintaan ja vuorovaikutukseen. Havainnoimme myös sitä, miten kasvattajat toimivat vuorovaikutuksessa S2 kielen oppijan kanssa. Erityisesti kiinnitimme huomiota lasten keskinäiseen vuorovaikutukseen leikki-tilanteissa. Havainnoinnin tukena käytimme strukturoitua lomakepohjaa, joka tuki havainnoinnin kohdentamista (Liite 2).

Havainnoimassamme leikki-tilanteessa oli läsnä kaksi lasta, joista toinen oli S2 kielen oppija. Tilanteessa kantasuomalainen lapsi yritti selittää toiselle lapselle, miten yhdessä valittua lautapeliä kuului pelata. Ryhmän kasvattaja kertoi, että lapset olivat aiemmin harjoitelleet pelin pelaamista ja sääntöjä yhdessä aikuisen kanssa, jolloin peli oli sujunut hyvin. Toisen kielen oppija selvästi turhautui havainnoimassamme tilanteessa, koska hän ei pystynyt toisen lapsen mallista ja puheesta huolimatta toimimaan pelissä sääntöjen mukaisesti. Hänen keskittymiskykynsä herpaantui ja hän toimi tilanteessa parhaaksi katsomallaan tavalla, siirtelemällä pelinappuloita edestakaisin pelilautaa. Myös toinen lapsi turhautui, kun toisen kielen oppija ei reagoinut hänen ohjeidensa ja toiveidensa mukaan tilanteessa.

Havainnoimamme tilanne vahvisti käsitystämme siitä, että aikuisen läsnäolon merkitystä leikki-tilanteissa ei voi liikaa korostaa. Toisen kielen oppijan kielitaito ja sanavarasto oli vielä puutteellinen. Hän osasi nimetä tunteita ja värejä kuvista, muttei osannut kertoa omaa tunnetilaansa tai yhdistää omaa tunnetilaansa kuvaan. Lisäksi epäilemme, ettei lapsi ymmärtänyt kaikkea mitä häneltä kysyttiin. Lapsi kertoi mielellään omia ajatuksiaan itselle merkityksellisistä asioista, jotka eivät liittyneet peliin tai kysytyyn asiaan. Lisäksi hän piti omaa ääntelyään (ei selviä sanoja) tilanteessa. Leikki-tilanne eteni toisen kielen oppijan kannalta melko vähäisellä vuorovaikutuksella.

Havainnoimme lasten leikkiä myös ulkona. S2 kielinen lapsi valikoi ulkona leikkikaverikseen lapsen, joka ei puhunut paljoa. Leikin aikana lapset eivät keskenään kommunikoineet sanallisesti, vaan käyttivät apunaan eleitä ja kehonkieltä (esimerkiksi kädellä viittomista, kun haluttiin kaverin seuraavan). Lasten leikki sujui hyvin näin ja oli pidempikeskustelua.

Varhaiskasvatuksen opettajien teemahaastattelut

Toinen käyttämämme kehittämismenetelmä oli teemahaastattelut. Haastatteluja toteutettiin neljä. Haastattelujen aiheena oli S2 kielisten lasten tunne- ja kaveritaitojen tukeminen varhaiskasvatuksen arjessa. Haastateltavaksi saimme muun muassa varhaiskasvatuksen opettajan, jonka pohjakoulutuksena on äidinkielen sekä S2 kielen opettajan

pätevyys, sekä varhaiskasvatuksen opettajia, joilla on sosionomin koulutus. Haastattelutavat toimivat Maskun lähikunnissa, joissa maahanmuuttajien määrä on suurempi ja kokemukset S2 kielisten lasten kanssa työskentelystä ovat pidempiaikaisia. Haastattelun pohjana käytettiin laatimaamme keskustelupohjaa (Liite 3).

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, jossa kysymyksen sisältö on kaikille haastateltaville sama, mutta niiden järjestys ja sanamuodot voivat vaihdella. Kysymykset on asetettu kaikki tietyn yhteisen teeman ympärille. Lisäksi vastaaja saa vastata kysymyksiin haluamallaan tavalla, eikä vastauksia ole sidottu tiettyihin vastausvaihtoehtoihin. Tämä mahdollistaa sen, ettei haastattelijan tarvitse olla pelkästään tutkijan näkökulmassa vaan hän voi tuoda haastateltavien äänen kuuluviin. Teemahaastattelun kautta voidaan nostaa esiin haastateltaville merkityksellisiä asioita ja huomioida ihmisten erilaiset tulkinnat asioista. Kohdennetulle teemahaastattelulle ominaista on myös se, että haastateltavat ovat kaikki kokeneet tietyn tilanteen. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 47–48.)

Teemahaastattelu sopii käytettäväksi vaihtoehdoksi silloin, kun uskotaan, ettei lomakekyselyn motivoisi vastaajia tarpeeksi. Vastaajien on helpompi kieltäytyä lomakekyselystä, kuin haastattelusta, jolloin osallistujamäärä voi olla isommissa otoksissa suurempi. Haastattelun aikana haastattelija voi mukauttaa haastattelukysymysten järjestystä keskustelun etenemisen mukaan ja tehdä täydentäviä ja täsmentäviä kysymyksiä. Lisäksi haastattelujen aikana voi nousta esiin sellaisia asioita tai yhteyksiä, joita ei kyselylomakkeesta välttämättä nouse esille. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 36.)

Teemahaastattelu kehittämismenetelmänä sisältää myös joitakin huomioon otettavia asioita. Haastatteleminen ei pystytä takaamaan täyttä anonymiteettiä, joka taas on mahdollista kyselylomakkeeseen vastattaessa. Lisäksi haastattelijan rooli voi olla vaativampi esimerkiksi tilanteissa, joissa haastateltava puhuu paljon. Silloin haastattelusta voidaan saada paljon myös tutkimuksen tai kehittämistehtävän kannalta epäoleellista tietoa. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 36.)

Teemahaastattelut toteutettiin tammikuussa 2020 tekemämme haastattelurungon tukena (Liite 3). Haastatteluissa varhaiskasvatuksen ammattilaiset kertoivat pääsääntöisesti tukevana S2 kielisten lasten tunne- ja kaveritaitoja samalla tavalla kuin kansuomalaisienkin. Haastateltavat korostivat kuitenkin aikuisen sensitiivistä läsnäoloa ja sanoittamista arjessa ja leikeissä.

Kaveritaitojen tukemisessa ja keskustelun tukena haastateltavat kertoivat käyttävän arjessa apuna muun muassa tukiviittomia, Mieli- kaveritaito kortteja, sekä

kommunikaatiokuvatauluja. Pienryhmätoimintaa järjestettiin kaikissa ryhmissä. Leikkitalanteissa haastateltavat käyttivät apuna leikkitalu- ja leikkikaverit. Käytössä oli myös tiettyyn leikkiin tarkoitettuja tauluja, johon oli koottu leikin välineet ja roolit. Esimerkiksi lääkärileikin taulussa on lääkärin välineet, roolit sekä vaihtoehtoja siitä, mikä kohta voi olla kipeä. Eräs haastateltavista nosti esiin myös leikkiympäristön merkityksen ja tarkastelun S2 kielisten lasten näkökulmasta.

”Oppimisympäristön kielitietoisuutta on syytä tarkastella monikielisestä näkökulmasta.”

Ryhmässä tulleita ristiriitatilanteita hoidettiin pääsääntöisesti aikuisen avulla. Lapsille on neuvottu, että he hakevat aikuisen avuksi, mikäli konfliktit eivät ratkea leikkikaverin kanssa yhdessä puhumalla.

” Kun lapsi oppii, että aikuisen tukeen voi luottaa, eikä kaikkia ongelmia tarvitse itse ratkaista, jo se rauhoittaa tilannetta. On hyvä olla tarkkana, että aikuinen on riittävästi läsnä lapsille myös muulloin kuin ristiriitatilanteissa, jotta vältetään negatiivisten tilanteiden kehältä.”

Tunnetaitojen harjoittelun tukena haastateltavat kertoivat käyttävänsä monenlaista materiaalia hyödyksi, muun muassa Molli-materiaalia, tunnekuvia, PIKI- materiaalia, Viitottu rakkaus: Miten ollaan kaverin kanssa? - materiaalia, Verso- vertaissovittelua, Eläinlasten elämää- mielenterveystaitoja pöytäteatterin keinoin ja KUTTU- kuvitettua leikkiä. Lisäksi yksi haastateltavista kertoi, että pienempien lasten kanssa he tunnistavat tunteita laatikko leikin avulla, jossa yksi lapsi hyppää laatikosta esille jokin tietty ilme/ tunne kasvoiltaan, josta toisten pitäisi tunnistaa.

”Tunteiden nimeämisellä ja tunnistamisella, tunnetiloja sanoittamalla, tunnerobotti, leikkiin pääsylippu, ongelmanratkaisuapulainen, aikuisen läsnäololla.”

Kun kysyimme, ovatko haastateltavat huomanneet S2 kielisten lasten kaveri- ja tunnetaitojen kehittymisen kannalta eroa sellaisissa tilanteissa, jossa S2 kielisellä lapsella on ollut mahdollisuus harjoitella taitoja omalla ensikielilläään, toisen samaa kieltä puhuvan lapsen kanssa, verrattuna tilanteisiin, jossa se ei ole ollut mahdollista, haastateltavat kertoivat, etteivät lapset käyttäisi suomalaisessa varhaiskasvatuksessa omaa ensikieltään kovin usein. Eräs haastateltava huomautti, että varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) edellytetään, että lapsella tulee olla mahdollisuus käyttää ensikieltään ryhmässä ja mikäli ryhmässä ei ole muita samaa ensikieltä puhuvia lapsia, tulisi lapselle antaa mahdollisuus kertoa omalla kielellään joitakin asioita.

”...Henkilökunta voi vaikka kysyä, miten sinun kielelläsi sanotaan ”kiitos”? Kun toimintakulttuuri korostaa aidosti monikielisyyttä, myös lasten suomen kielen oppiminen on usein nopeampaa.”

Haastateltavat kertoivat käyttävänsä myös jonkin verran selkokielistä materiaalia työsään avuksi. Selkokieliset ja pienten lasten kuvasanakirjat on koettu hyödyllisiksi. Eräs haastateltava kertoi käyttävänsä Selkokeskuksen ja Papunetin materiaaleja. Haastateltujen perusteella uskallamme väittää, että eri varhaiskasvatusyksiköissä käytetään selkokieltä hyödyksi, S2 kielisten lasten kanssa, osaksi myös tiedostamatta, koska haastateltavatkin kertoivat pilkkovansa ohjeita pienempiin, puhuvansa rauhallisella tempolla sekä käyttävänsä yksinkertaista kieltä ja samoja ”hiljaisesti sovittuja” termejä ryhmän sisällä kuvatuen ohella.

Haastateltavat kokivat, että kaveritaito- ja tunnemateriaalia on paljon saatavilla kirjallisenä sekä internetin kautta, mutta rohkeus lähteä kokeilemaan erilaisia menetelmiä ja materiaaleja on hieman puutteellinen. Lisäksi aikaa materiaalin läpikäymiseen on rajallisesti. Yksi haastateltavista ajatteli, että hyödyllinen tunne- ja vuorovaikutusmateriaali voisi olla sellainen, jossa lähtökohtana olisi monikulttuurisuus, jonka kautta lapsille voitaisiin opettaa erilaisuuden olevan rikkaus.

Kysely Maskun kunnan varhaiskasvatuksen työntekijöille

Kolmas kehittämismenetelmä, jota käytimme, oli kyselylomake. Kysely oli suunnattu Maskun kunnan varhaiskasvatuksen työntekijöille, jotka työskentelevät S2 kielisten lasten kanssa (Liite 1). Kyselylomakkeen avulla voidaan kerätä tietoa muun muassa käytännöistä ja toiminnasta. Lisäksi kyselyn avulla voidaan selvittää myös mielipiteitä. (Hirsjärvi ym. 2009, 197.) Tarkoituksenamme oli kyselyn avulla selvittää, mitä käytännön tapoja varhaiskasvatusyksiköissä on käytössä ja millainen kehitteillä oleva työväline voisi olla helpoin juurruttaa pysyväksi toimintatavaksi, osaksi lasten arkea.

Toteutimme Maskun kunnan varhaiskasvatuksen henkilökunnalle kyselyn KyselyNetti sivuston kautta joulukuussa 2019 (Liite 1). Vastauksia kyselyyn tuli kahdeksan. Maskun kunnan varhaiskasvatusjohtajan mukaan, kyselyn toteuttamishetkellä, S2 kielisten lasten kanssa työskentelee päivittäin yhdeksän kasvattajaa. Emme tuo raportissamme esille sitä, kuinka monessa eri varhaiskasvatusyksikössä tai ryhmässä kasvattajat työskentelevät. Näin turvaamme kasvattajien ja lasten anonymiteettiä, koska Maskun kunnan alueella maahanmuuttaja taustaisia lapsia on vain vähän varhaiskasvatuksen piirissä.

Kyselyn tuloksista käy ilmi, että puolet vastaajista oli sitä mieltä, että S2 kielinen lapsi tunnistaa tai osaa nimetä tunteita huonosti. Liki kolmannes vastaajista koki S2 kielisen lapsen tunnistavan tunteita kohtalaisesti ja vain yksi vastaajista kertoi lapsen tunnistavan tunteita hyvin. Kaikki vastaajat kertoivat, että ryhmässä aikuinen osallistuu leikkeihin ja sanallistaa toimintaa leikeissä. Kyselyn mukaan kaikissa ryhmissä arjen eri toiminnoissa on myös kuvatuki käytössä. Vastaajien kokemukset toimivimmiksi tavoiksi tukea toisen kielen oppijaa ryhmässä oli draaman keinot, kuvittaminen ja keskustelu.

"Draama ja keskustelu, kuvittaminen piirtämällä. Aikuisen läsnäolo tukena."

"Sanottaminen, sanojen sanominen oikein."

"Keskustelut koko ryhmänä sekä S2 lapsen kanssa kahden."

"Draama ja sanallistaminen."

Kyselyyn vastanneet kokivat, että toimivin työväline juurruttaa osaksi oman ryhmän arkea olisi kuvatuki tai draaman keinot. Lisäksi eräessä vastauksessa toivottiin listaa tai kokoelmaa erilaisista tavoista tukea toisen kielen oppijan kaveri- ja tunnetaitoja. Osa vastaajista myös koki, ettei kaipaa lisää työvälineitä.

"Kuvat kaikesta helpottaa paljon, lapsi ymmärtää helpommin."

"Kaipaisin lisää konkreettisia välineitä tai esim. listaa toimivista menetelmistä/välineistä/ideoista mitä joillakin jo käytössä."

"Draama, näytelmät, liittyen kaveri- ja tunnetaitoihin on toiminut hyvin ryhmässämme."

"En osaa sanoa mitä uutta työvälinettä kaipaisin. Koen riittäviksi käytössä olevat työvälineet."

Kyselyn vastausten perusteella kasvattajien kokemukset visuaalisten materiaalien käytämisestä arjessa, kasvattajan tukemana, ovat olleet hyödyllisiä ja lapsen oppimista tukevia.

4.3 Kehittämisen prosessin kuvaus ja aikataulu

<p>Vaihe 1 Tarpeen tunnistaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> •5/2019 •Yhteydenotto toimeksiantajaan yhteistyön aloittamiseksi
<p>Vaihe 2 Ideointi</p> <ul style="list-style-type: none"> •10/2019 •Tapaaminen toimeksiantajan ja työryhmän kanssa aiheen rajaamiseksi •Tietoperustan työstäminen aloitettiin
<p>Vaihe 3 Suunnittelu</p> <ul style="list-style-type: none"> •11/2019 •Suunnittelu työpaja koululla •Kehittämistyösuunnitelman tekeminen
<p>Vaihe 4 Toteutus</p> <ul style="list-style-type: none"> •12/2019 •Toimeksiantosopimuksen kirjoittaminen •Kysely varhaiskasvatuksen henkilökunnalle •Leikin ja vuorovaikutuksen havainnointi ryhmässä. •1/2020 •Teemahaastattelut varhaiskasvatuksen henkilökunnalle •Tietoperustan kokoamista ja työstämistä.
<p>Vaihe 5 Tulokset</p> <ul style="list-style-type: none"> •2/2020 •Johtopäätösten tekeminen havainnoinnin, teemahaastattelujen, kyselylomakkeen vastausten sekä tietoperustan pohjalta. •Työvälineen muodosta päättäminen toimeksiantajan kanssa. •Työvälineen työstäminen •Osallistuminen koulun tietoperusta pajaan •Henkilökohtainen ohjaavan opettajan tapaaminen •3/2020 •Työvälineen materiaalien työstäminen ja kerääminen •Prosessin jäsentäminen ja kirjallisen työn hiominen. •Aikataulussa pysyminen ja tulevat prosessin vaiheet
<p>Vaihe 6 Arviointi</p> <ul style="list-style-type: none"> •3/2020 •Työvälineen raakaverion esittely toimeksiantajalle •4/2020 •Työvälineen viimeistelyn aloittaminen. •Työvälineen testaaminen varhaiskasvatuksessa •Oman oppimisprosessin kirjaaminen ja itsereflektio
<p>Vaihe 7 Päätös</p> <ul style="list-style-type: none"> •5/2020 •Kehittämistäraportin palauttaminen •Osallistuminen kypsyysnäytteeseen •Kehittämistyön ja prosessin esittäminen

Kaava 1. Kehittämistyön prosessi.

Kehittämistoiminnan voidaan ajatella etenevän alusta loppuun selkeästi vaiheissa. Salonen ym. (2017) kuvaavat konstruktivistisessa mallissa kehittämistyön prosessia seitsemän vaiheen kautta. Nämä vaiheet ovat: tarpeen tunnistaminen ja nimeäminen, ideoiminen, suunnitteleminen, suunnitelmien toteuttaminen, prosessin ja tuloksen arviointi sekä prosessin päättäminen. (Salonen ym. 2017, 52.) Kehittämistyömme eteni näiden vaiheiden mukaisesti.

Ensimmäinen keittämisprosessin vaihe on kehittämiskohteen tunnistaminen ja nimeäminen. Tässä vaiheessa yhteisössä on tunnistettu muutostarve, perusteltu se ja tehty alustava rajaus aiheelle, jota halutaan lähteä kehittämään. (Salonen ym. 2017, 56.) Olimme yhteydessä Maskun kunnan varhaiskasvatusjohtajaan toukokuussa 2019, jo varhain ennen varsinaisen prosessin käynnistymistä. Varhaiskasvatusjohtaja lähti selvittämään varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa eri aihe vaihtoehtoja, joita Maskun kunta haluaisi lähteä kehittämään kanssamme varhaiskasvatuksen tiimoilta. Kehittämistyömme aiheeksi valikoitui tämän prosessin seurauksena suomea toisena kielenä puhuvan lapsen tukeminen varhaiskasvatuksessa.

Toinen kehittämispöcessin vaihe on ideointivaihe, jossa ideoidaan, mitä muutosta halutaan tavoitella ja miten haluttuun tavoitteeseen päästään. Ideoiden syntyminen kannalta olisi oleellista huomioida kaikki esiin nostetut näkökulmat. Näin edistetään myös eri henkilöiden osallisuuden kokemusta. (Salonen ym. 2017, 58.) Lokakuussa 2019 tapasimme Maskun kunnan varhaiskasvatusjohtajan, varhaiskasvatussyksikössä toimivan esimiehen sekä kolme varhaiskasvatuksen opettajaa. Tapaamisen aikana aiheeksemme rajautui suomea toisena kielenä puhuvan 3-5 vuotiaan lapsen tunne- ja kaveritaitojen tukeminen Maskun kunnan varhaiskasvatuksessa. Perehdyimme tapaamisen jälkeen myös Maskun kunnan S2- suunnitelmaan. Aloitimme tapaamisen jälkeen tietoperustamme keräämisen ja työstämisen.

Kolmas vaihe kehittämistyössä on suunnitteluvaihe. Suunnitteluvaiheessa asetettujen tavoitteiden tulee olla realistiset ja tarkoituksenmukaiset. Pohdintaa tulee myös tehdä sen suhteen, onko kehittämistyö tärkeää kehittämiskohteena olevan toimintayksikön asiakkaiden tai toiminnan kannalta. Mikäli tärkeyttä ei voida tunnistaa ja perustella, ei kehittämistyölle saada päteviä perusteluja. Suunnitteluvaiheeseen kuuluu myös teoriapohjan kerääminen, perehtymällä aiheen kannalta oleelliseen kirjallisuuteen ja tutkimustietoon. Kirjallinen kehittämissuunnitelma tulee myös laatia ja se on tehtävä teoriapohjaan viitaten. Suunnitelman tulee sisältää tavoitteet osatavoitteineen, toimijat,

kehittämismenetelmät ja prosessin ja tulosten arviointisuunnitelman. Suunnitelma toimii myös kehittämisprosessin arvioinnin työvälineenä. (Salonen ym. 2017, 59–60.)

Loka- marraskuussa teimme kehittämistyösuunnitelman, jossa toimme esiin kehittämistyömme tarpeen, tarkoituksen ja aikataulun. Suunnitelmassa toimme myös esiin eri kehittämismenetelmät, joita kehittämistyömme aikana suunnittelimme käyttävämme ja niiden kuvaukset. Osallistuimme myös koululla järjestettävään suunnittelutyöpajaan. Marraskuussa selvitimme myös toimeksiantajaltamme sen, ettei meidän tarvinnut tehdä kuntaan tutkimuslupahakemusta, koskien kehittämismenetelminä käyttämiämme kyselyä varhaiskasvatuksen työntekijöille sekä ryhmässä tapahtuvaa havainnointia. Suunnitelma toimitettiin toimeksiantajallemme, Maskun kunnalle luettavaksi marraskuussa 2019. Tietoperustaa keräsimme myös aktiivisesti marraskuun aikana.

Kehittämissuunnitelman työstämisen jälkeen alkaa kehittämistyön neljäs vaihe, toteutusvaihe. Toteutusvaiheessa edetään tehdyn suunnitelman mukaisesti ja suunnitelmaa tarkennetaan prosessin edetessä. (Salonen 2017, 62.) Joulukuussa 2019 tapasimme toimeksiantajamme ja kirjoitimme toimeksiantosopimuksen. Joulukuussa toteutettiin myös varhaiskasvatuksen henkilökunnalle suunnattu kysely (Liite 1). Kysely luotiin verkossa KyselyNetti sivuston kautta. KyselyNetti palvelun kautta opiskelijan on mahdollista luoda verkossa kysely ilmaiseksi, kun opiskelijalla on käytössä voimassa oleva sähköpostiosoite sivuston hyväksymältä oppilaitokselta (KyselyNetti 2019). Linkki toimitettiin varhaiskasvatusjohtajan kautta Maskun kunnan eri varhaiskasvatusyksiköihin, joissa on toisen kielen oppijoita. Kehittämistyömme kannalta meidän ei ollut oleellista tietää, missä Maskun kunnan varhaiskasvatusyksiköissä on toisen kielen oppijoita, siksi varhaiskasvatusjohtaja hoiti kyselylinkin jakamisen.

Kävimme joulukuussa myös havainnoimassa eräässä päiväkodissa S2 kielisen lapsen ja kantasuomalaisen lasten välistä leikkiä ja vuorovaikutusta. Havainnoinnin tukena käytimme havainnointilomaketta (Liite 2). Tietoperustamme muotoutui ja teimme rajauksia aiheiden tiimoilta. Tammikuussa 2020 toteutimme neljä teemahaastattelua. Haastattelujen aiheena oli S2 kielisten lasten tunne- ja kaveritaitojen tukeminen varhaiskasvatuksen arjessa. Haastateltavat varhaiskasvatuksen opettajat sekä S2 opettaja työskentelivät kaikki Turun seudulla, joissa maahanmuuttajien määrä on suurempi. Lisäksi kokemukset S2 kielisten lasten kanssa työskentelystä ovat näissä kunnissa pidempiaikaisia. Haastattelun pohjana käytettiin laatimaamme keskustelupohjaa (Liite 3). Saimme tietoperustan pääsääntöisesti kirjoitettua loppuun tammikuun aikana.

Kehittämistoiminnan viides vaihe on tulosvaihe. Tuloksia tulkittaessa ja johtopäätöksiä tehdessä tulee huomioida se, mitä hyötyä tai muutosta tuloksilla halutaan saavuttaa tai saavutettiin. Tärkeää on myös huomioida eri toimijoiden näkökulmat tuloksista tai tapahtuneista muutoksista. (Salonen 2017, 63.)

Tammi-helmikuussa 2020 kokosimme yhteenvedon, joka syntyi havainnoinnin, kyselylomakkeen vastausten, teemahaastattelujen sekä tietoperustamme pohjalta. Yhteenvedon pohjalta lähdimme kehittämään konkreettista työvälinettämme. Työvälineen ”muotoa” valitessa, otimme yhteyttä toimeksiantajaamme. Halusimme näin varmistaa, että työvälineemme jalkauttaminen ja levitys eri varhaiskasvatusyksiköihin olisi helppo toteuttaa käytännössä. Helmikuussa osallistuimme koulun järjestämään tietoperustatyöpajaan, jossa esittelimme tietoperustamme sekä osan tuloksista ja johtopäätöksistämme. Tapasimme 12.2.2020 ohjaavan opettajamme, jolta saimme kehittämistyö prosessiimme henkilökohtaisempaa ohjausta. Aloitimme myös työvälineen työstämisen. Tarkastelimme helmikuussa myös prosessin aikatauluttamista ja aikataulussa pysymistä. Maaliskuussa 2020 työstimme työvälinettämme, kokosimme ja teimme siihen materiaaleja.

Kuudes kehittämisprosessin vaihe on arviointi. Arviointivaiheessa eri toimijat arvioivat yhdessä saavutettua tuotosta. Arvioinnin seurauksena työ joko palautetaan työstämistä vaiheeseen tai työ siirretään viimeistelyvaiheeseen. Arviointiaika voi olla pidempi tai lyhyempi. (Salonen 2013, 18.) Maaliskuussa pyysimme toimeksiantajan kommentteja työvälineemme raakaversiosta, jonka jälkeen työstimme työvälineemme loppuun. Lisäksi jäsensimme kehittämisprosessia ja aikatauluttamista. Kokosimme listaa tulevista työvaiheista työvälineen ja kirjallisen osuuden työstämisen osalta.

Huhtikuussa 2020 viimeistelimme tuotoksemme teknistä ulkoasua. Tarkistimme, että tulostettaessa eri menetelmät tulostuvat varmasti oikein ja että kaikki materiaalit ovat helposti ja nopeasti käyttöön otettavissa tulostuksen jälkeen, ilman suurempaa työtä. Testasimme myös työvälinettämme eräässä varhaiskasvatusyksikössä. Alkuperäinen suunnitelma siitä, että Maskun kunnan työntekijät pilotoisivat työvälinettämme, valitettavasti peruuntui koronaviruksen aiheuttamien haasteiden vuoksi.

Huhtikuussa 2020 tarkensimme myös kehittämistyömme prosessin etenemisen vaiheita, sekä pohdimme omaa oppimisprosessiamme. Viimeistelimme tuotoksen ja lähetimme sen toimeksiantajan arvioitavaksi. Reflektoimme koko kehittämistyöprosessin onnistumista, sekä omaa työskentelyämme. Täydensimme raporttiimme tiivistelmäosiot ja viimeistelimme myös kehittämistyöraporttimme viimeiseen, lopulliseen muotoonsa.

Kehittämistoiminnan päätösvaiheeksi voidaan sanoa sitä kohtaa, kun kehittämistyö on tullut päätökseen, tavoitteet on saavutettu ja loppuraportti on kirjoitettu. Päätösvaiheessa tulee kuitenkin vielä suunnitella, miten kehittämistyön tuloksille tai tuotokselle tehdään jatkossa. (Salonen 2017, 66.) Kehittämistyöraporttimme toimitettiin arvioitavaksi toukokuussa 2020 sekä osallistuimme prosessiin kuuluvaan Kypsyysnäyte- tilaisuuteen. Esittelimme myös kehittämistyömme koulun seminaarissa muille opiskelijoille.

4.4 Tuotoksen ideointi ja työstäminen

Työvälineen ideointivaiheessa kokosimme yhteen ajatuksemme, jotka ovat syntyneet kyselylomakkeen vastausten, teemahaastattelujen, havainnoinnin sekä tietoperustan pohjalta. Kehittämistyömme tärkeyttä tukee mielestämme se, että kyselylomakkeen vastausten mukaan S2 kielisten lasten tunne- ja kaveritaitoja tulee tukea varhaiskasvatuksen arjessa tehokkaammin ja lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden. Vastausten mukaan kasvattajat kokivat S2 kielisten lasten tunteiden tunnistamisen ja nimeämisen olevan heikolla tasolla. Myös havainnointitilanteemme tukee tätä kasvattajien käsitystä. Lapsen varhaiskasvatuksessa oloaika ja kielenkehityksen taso vaikuttavat myös tähän asiaan.

Olemme aiemmin tekstissämme nostaneet esille sen, että niin tunteiden tunnistaminen kuin nimeäminenkin luovat pohjan kaveritaitojen oppimiselle. Jotta lapsi pystyisi paremmin luomaan kaverisuhteita varhaiskasvatuksessa, hänen itsesäätelynsä kehittymistä on ensin tuettava ja tämä lähtee liikkeelle tunteiden nimeämisestä. Lapsi oppii säätelemään tunteitaan vasta, kun on oppinut ensin nimeämään ja tunnistamaan niitä (Riihonen & Koskinen 2020, 87). Hyvät tunteiden säätelytaidot mahdollistavat lapsen itsehillinnän sosiaalisissa tilanteissa silloinkin, kun tunne voi olla voimakas (Haapsalo ym. 2016, 13).

Kasvattajan aito läsnäolo leikki-tilanteissa ja eri toimintojen sanoittaminen on vastausten ja nykyisen teorian mukaan S2 kielisen lapsen tehokas tukikeino arjessa. Kasvattajan sensitiivinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta varhaiskasvatuksessa (Koivunen 2009, 50). Kasvattajan tulee myös kiinnittää huomiota puhetapaansa ja sanavalintoihinsa, koska lapsi oppii ja omaksuu kieltä kasvattajan mallista (Kivijärvi 2016, 252). Emme valitettavasti pysty tähän asiaan ryhmissä vaikuttamaan, mutta haluamme korostaa kasvattajan läsnäolon tärkeyttä. Uskomme kuitenkin helppokäyttöisen työvälineen tukevan kasvattajien sitoutumista ja läsnäoloa eri tilanteissa varhaiskasvatuksen arjessa. Haluamme työvälineemme avulla myös lisätä kasvattajien tietoisuutta tai

palauttaa kasvattajien mieleen tärkeimpiä huomioon otettavia asioita, kun työskennellään S2 kielisen lapsen kanssa, sillä, että työväline sisältää listan näistä tärkeistä asioista.

Kyselyn ja teemahaastattelujen vastausten mukaan eri varhaiskasvatusryhmissä kuvien käyttö lasten arjen tukena on tuttu toimintatapa, joka on juurtunut hyvin osaksi ryhmien toimintakulttuuria. Kasvattajat nostivat esiin myös lapsen tunne- ja kaveritaitojen tukemisen draaman keinojen avulla olevan tehokas tapa. Haastateltavat toivat esille myös ajan rajallisuuden materiaalien läpikäymiseen ja he kokivat, että valmiita materiaaleja ja hyväksi todettuja vinkkejä olisi helpoin hyödyntää arjessa. Työmme tarttuu tähän kasvattajien tuntemukseen ja työvälineemme tulee sisältämään erilaisia kuvamateriaaleja, sekä vinkkejä hyväksi koettuihin materiaaleihin ja käytäntöihin. Myös havainnointitilanteen johtopäätöksenä koemme, että lapsi olisi puutteellisen sanavarastonsa takia hyötynyt, jos hän olisi voinut näyttää kuvista leikkiin liittyviä sanoja aikuisen tuella.

Tuotokseemme valikoitunut materiaali on koottu, tehty ja valittu huolella. Otimme työvälineemme ideoinnissa huomioon teemahaastatteluissa ja kyselylomakkeen kautta esiin tulleet varhaiskasvatuksen ammattilaisten mielipiteet, kokemukset ja toiveet materiaalin suhteen. Pohdimme työstämisvaiheessa materiaalin soveltuvuutta S2 kielisten lasten kanssa käytettäväksi ja siksi päädyimme käyttämään paljon kuvia. Tuotoksen materiaalit sopivat käytettäväksi myös kantasuomalaisten kanssa. Tunne- ja kaveritaitomateriaalia on runsaasti saatavilla, joten jouduimme tekemään myös tiukkaa rajausta materiaalin määrän suhteen, ettei työmäärä tulisi kohtuuttoman suureksi ja ylittäisi kehittämissyömme laajuuteen määritettyä tuntimäärää.

Tuotoksemme muotoa mietittäessä otimme yhteyttä toimeksiantajaamme ja pohdimme yhdessä, millaisessa mallissa ja muodossa oleva tuotos olisi helpoin jakaa eri varhaiskasvatusyksiköille. Päätimme yhdessä, että lopullinen tuotos on helpoin jakaa sähköisessä muodossa, josta eri varhaiskasvatusyksiköt voivat sen tulostaa kokonaan tai osittain käyttöönsä. Lisäksi toimitimme toimeksiantajallemme yhden kappaleen työvälineestämme paperisena. Tuotoksen työstämisvaiheessa pohdimme myös sitä, miten kokomme materiaalin loogisesti ja selkeästi niin, että haluttu materiaali on helposti löydettävissä. Päädyimme tekemään sisällysluettelon, johon merkitsimme aihealueittain materiaalin, esimerkiksi tunnekasvatus, leikki- ja kaveritaidot.

5 KAVERIVERKKOA KASVATTAMASSA- ESITTELY

5.1 Kaveriverkkoa kasvattamassa

Tuotoksemme sai nimekseen Kaveriverkkoa kasvattamassa. Mielestämme nimi kuvastaa hyvin tuotoksemme tarkoitusta ja sisältöä. Materiaalin tarkoituksena on tukea lasten kielellisiä- ja vuorovaikutustaitoja, sekä olla apuna lasten sosiaalisten suhteiden luomisessa. Teimme ja kokosimme tuotoksemme materiaalit niin, että ne olisivat helposti Maskun kunnan varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulostettavissa, leikattavissa ja laminoitavissa eri varhaiskasvatusyksiköissä. Pyrimme käyttämään paljon värejä, jotta materiaalit olisivat visuaalisesti houkuttelevampia. Työvälineemme sisältää erilaisia kuvitettuja materiaaleja ja vinkkejä, joiden avulla varhaiskasvatuksen työntekijät voivat tukea lasten tunne- ja kaveritaitoja. Visuaalisten keinojen käyttäminen tukee toisen kielen oppijan kommunikointia. Tällaisia keinoja ovat muun muassa kuvalliset materiaalit ja erilaiset eleet. Visuaalinen materiaali tukee lapsen muistia, mieleen painamista ja asioiden mieleen palauttamista. (Gyekye & Ruponen 2019, 352-353.)

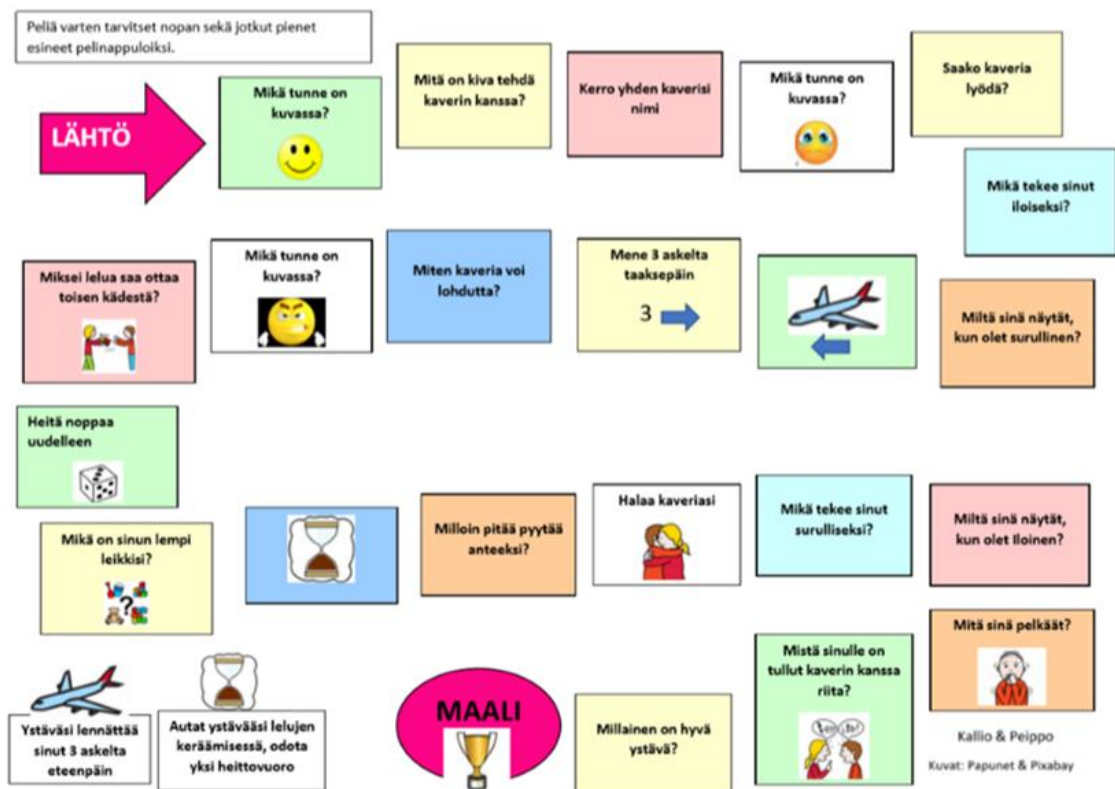
Työvälineessämme, Kaveriverkkoa kasvattamassa, on kansilehti ja sisällysluettelo, jotka helpottavat halutun materiaalin löytämistä. Materiaalipaketissa on myös sivunumerot, jotka helpottavat valitun materiaalin tulostamista. Olemme merkinneet työvälineeseen myös asianmukaisesti lähteet joka osa-alueeseen ja lopusta löytyy lähdeluettelo.

Työvälineen alussa on kaksi tiivistettyä muistilistaa teoriaosuudestamme. Ensimmäiseen listaan olemme koonneet tietoa toisen kielen oppimisen tukemisen keinoista, sekä huomioon otettavia asioista. Toinen muistilista sisältää tietoa tunne- ja kaveritaitojen harjoittelusta ja oppimisesta. Muistilistojen sisältö on koottu tässä raportissa olevan teoriapohjan sisällöstä ja pyrimme lisäämään näiden houkuttelevuutta tuomalla listoihin väriä ja muotoja. Tarkoituksena oli luoda helposti läpikäytävä lista, jonka avulla varhaiskasvatuksen työntekijät voisivat palauttaa mieleen huomioon otettavia ja tärkeitä asioita.

Työvälineessä on aihealueittain koottu materiaalia eri teemojen alle. Valitsemamme teemat ovat lasten tunne- ja kaveritaitojen tukeminen ja harjoittelu, leikin tukeminen arjessa, draaman keinojen hyödyntäminen sekä lasten kirjallisuuden käyttäminen ja hyödyntäminen kielen oppimisen sekä tunne- ja kaveritaitojen oppimisen tukemisessa.

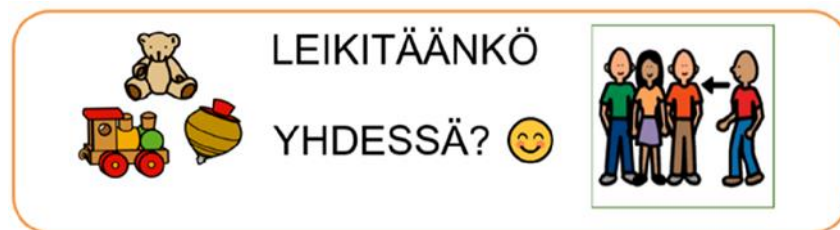
Tunne- ja kaveritaito materiaali koostuu aiheeseen liittyvistä korteista, jotka ovat saatavilla mustavalkoisina Suomen mielenterveys Ry:n verkkosivuilta. Tulostimme kortit ja väritimme ne, jotta kortit olisivat houkuttelevammat käyttää. Valitsimme tuotokseemme 31 korttia, jotka keskittyvät pääsääntöisesti tunteiden tunnistamiseen ihmishahmosta, sekä tunteen tilannesidonnaisuuksiin. Monen lapsen on helpompi samaistua ihmishahmoin kuvitettujen tunnekorttien tunteisiin (Ahonen 2017, 221). Korttien ohien laitoimme vinkkejä siitä, miten kortteja voidaan käyttää, jotta ne tukevat lasten taitojen oppimista.

Tunne- ja kaveritaito materiaali sisältää tekemämme Tunne- ja kaveritaitopelin (Kuva 1.), jonka avulla lapset voivat aikuisen tukemana vastailia pelissä esiintyviin kysymyksiin, esimerkiksi mikä tekee sinut iloiseksi? Mikä tunne on kuvassa? Ja mitä on kiva tehdä kaverin kanssa? Osio sisältää myös vinkit tunnetaito- pelistä, tunnerobotista sekä tunnemittarista, jotka voi tulostaa tai askarrella lasten kanssa itse. Erilaiset kuvalliset tunne- materiaalit helpottavat tunteiden nimeämistä ja tunnistamista. Esimerkiksi tunnemittarin avulla lapsen kanssa voidaan keskustella tunteista ja sitä voidaan käyttää varhaiskasvatuksen arjessa tulleiden tunteiden tunnistamiseen ja käsittelyn tukena. (Ahonen 2017, 221.)

Kuva 1. Tunne- ja kaveritaitopeli.

Lasten leikin tukemiseksi osio koostuu kokonaan kuvitetusta materiaalista. Kuvitetut kommunikaatiotaulut liittyvät kotileikkiin, lääkärileikkiin, ulkoleikkeihin sekä pelaamiseen. Erilaiset leikit tukevat lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Leikin avulla lapsi kehittää myös sosiaalisia taitojaan sekä alkaa ymmärtää oman toimintansa vaikutuksia toisiin ja ympäristöön (Opetushallitus 2018, 38–39). Kuvataulujen tarkoituksena on toimia toisen kielen oppijan kommunikoinnin tukena leikeissä. Leikkiin pääsyn helpottamiseksi teimme lapsille myös pääsylippuja leikkiin (Kuva 3.), joita varhaiskasvatuksen henkilökunta voi tulostaa lapsille. Ajattelimme pääsylippujen madaltavan lapsen kynnystä leikkiin liityttäessä. Lisäksi osiosta löytyy vielä kuvitettu tehtävä, jonka avulla lasten kanssa voidaan miettiä, miten toimii kiva ja ei kiva kaveri. Kaveritaitojen oppimisen kannalta tärkeitä harjoiteltavia taitoja ovat leikkiin liittyminen, leikin tai pelin säännöistä sopiminen, ongelmanratkaisutaitojen harjoittelu sekä eri asioiden jakaminen (Laaksonen & Repo 2017,6).

Kuva 2. Pääsylippu leikkiin.

Leikin tueksi osio sisältää lapsille myös erilaisia kuvitettuja toimintaohjeita tilanteisiin, joissa lapsi on voinut jäädä ilman leikkikaveria. Toimintaohjeiden ja kuvatuen avulla lapsi saa vinkkiä siitä, miten nyt tai tulevassa tilanteessa voi toimia. Toimintaohjeet löytyvät myös Viitottu Rakkaus verkkosivuilta. Teimme myös kuvitetun kommunikointitaulun, joka sopii käytettäväksi missä tahansa leikissä. Kuvataulu sisältää kuvia tunteista, riidasta, sopimisesta, leikin valinnasta sekä ymmärtämättömyyden ilmaisemisesta.

Teimme myös yhden kuvakommunikointitaulun, joka sisältää kehumiseen ja kannustamiseen liittyviä ilmaisuja ja kuvia. Tätä taulua voivat hyödyntää myös varhaiskasvatuksen henkilökunta lasta kehuaessa tai kannustaessa. Lapsen kannustaminen ja kehuminen ovat tärkeitä asioita niin lapsen kielen kehityksen tukemisessa kuin tunne- ja kaveritaitojenkin oppimisen tukemisessa. Kasvattajan lämmin vuorovaikutus ja kannustaminen rohkaisevat lasta vuorovaikutukseen muiden kanssa (Riihikoski & Koskinen 2020,

196.) Ympäristön ollessa kannustava ja turvallinen, lapsi uskaltaa ottaa enemmän riskejä ja haastaa omia taitojaan (Lautamo & Laaksonen 2017, 21). Lapsen kannustaminen ja kehuminen vahvistavat myös kokonaisvaltaisesti lapsen itsetuntoa ja -luottamusta (Kanninen & Sigfrids 2012, 155). Kuvatauluissa on hyödynnetty Papunet.net sekä ViitottuRakkaus.fi sivuston kuvia ja kuvatyökaluja.

Draaman keinot- osiossa olemme tuoneet esiin erilaisia tapoja hyödyntää draamaa tunne- ja kaveritaitojen oppimisessa. Pöytäteatteria voidaan esimerkiksi toteuttaa lasten tekemien hahmojen tai vaikka pehmolelujen avulla. Lisäksi laitoimme mukaan Draama-purkki.fi verkkosivustolta saatavilla olevan draamabingo- pohjan, joka sisältää erilaisia hauskoja draamaharjoituksia, joita voidaan käyttää sellaisenaan tai sovelletusti lapsiryhmien kanssa. Draaman keinojen avulla lasten kanssa voidaan harjoitella erilaisten tunteiden ulkoistamista ja nimeämistä. Samalla lasten kanssa voidaan keskustella tunteiden syntymiseen johtavista tekijöistä, jotka tukevat lapsen syy- seuraussuhteiden ymmärtämistä. (Ahonen 2017, 223.)

Lasten kirjallisuus osioon kokosimme neljätoista erilaista kirjavinkkiä, joiden avulla lasten kanssa voidaan harjoitella tunnetaitoja sekä kaveritaitoja. Pyrimme valitsemaan sellaiset kirjat, joissa tekstiä on vähän ja kuvat ovat selkeitä ja isoja. Ajattelimme tämän helpottavan myös toisen kielen oppijan mahdollisuutta seurata tarinan juonta. Kirjojen avulla voidaan harjoitella ja havainnollistaa erilaisia sosiaalisia tilanteita arjesta. Niiden avulla voidaan käydä läpi erilaisia toimintatapoja ja sopivia käyttäytymismalleja (Mitchell 2018, 92). Loppuun olemme vielä koonneet varhaiskasvatuksen henkilökunnalle vinkkejä tarjolla olevista koulutuksista, jotka liittyvät lapsen tunne- ja kaveritaitojen oppimiseen, sekä listaa tarjolla olevista maksullisista materiaaleista lasten tunne- ja kaveritaitoihin liittyen.

5.2 Tuotoksen pilotointi

Kehittämistyön tuotoksen pilotointi eli kokeilu toteutetaan yleensä ennalta määritetyn ajanjakson sisällä, esimerkiksi kokeilun voidaan sopia kestävän yhden kuukauden ajan tai useammassa erimittaisessa jaksossa. Kokeilun aikana kerätään tietoa ja palautetta tuotoksen käyttäjiltä. Palautteita käsitellään kokeilujakson aikana ja varsinkin sen jälkeen, jonka jälkeen tuotosta kehitetään ja muovataan kokeilun palautteiden mukaisesti. (Toikko & Rantanen 2009, 60.)

Tuotoksemme tarkoitus oli alkuperäisen suunnitelmamme mukaan pilotoida Maskun kunnan sellaisissa varhaiskasvatusyksiköissä, joissa on S2 kielisiä lapsia. Tarkoituksena oli, että varhaiskasvatuksen työntekijät ottaisivat käyttöön työvälineemme materiaalit tai materiaaleja noin kuukauden ajaksi, jonka jälkeen oli tarkoitus kerätä kyselylomakkeen avulla varhaiskasvatuksen työntekijöiltä käyttökokemuksia työvälineestämme kokonaisuutena. Tarkoituksena oli hyödyntää kokeilevaa toimintaa. Kokeileva toiminta sopii käytettäväksi sellaisiin toiminnallisiin kehittämistöihin, joissa kehittämistyön tuloksen on konkreettinen tuotos. Kokeilevassa toiminnassa tuotos otetaan kokeiluun sen käyttöympäristössä ja arvioidaan sen toimivuutta ja soveltuvuutta käytännössä. (Salonen 2013, 22.)

Valitettavasti tuotoksemme pilotointi eri varhaiskasvatusyksiköissä ei ollut täysin onnistunut. Pilotointivaihe osui maaliskuuhun 2020, jossa koko maailma eli poikkeustilassa. Koronavirus oli juuri julistettu pandemiaksi. Niin varhaiskasvatuksen kentällä kuin muutenkin tilanne oli hektinen, kun kaikki odottivat uusia toimintaohjeita ja seurasivat epidemia tilanteen kehittymistä.

Lähetimme kuitenkin Maskun kunnan varhaiskasvatusjohtajalle tuotoksemme ensimmäisen version luettavaksi ja arvioitavaksi. Katsoimme, että varhaiskasvatusjohtaja osaa arvioida tilanteen kehittymisen alueensa eri varhaiskasvatusyksiköissä. Päätimme, ettei tuotostamme lähetetä kokeiluun eri varhaiskasvatusyksiköihin siinä kohdassa, koska lapsimäärissä oli suuria muutoksia eikä kokeilua olisi voinut toteuttaa siinä laajuudessa ja niin säännöllisesti kuin oli alun perin tarkoitus. Tilanteen vuoksi jouduimme muuttamaan suunnitelmaamme niin, että tuotoksen pilotointi toteutettiin sovelletusti toisen tämän kehittämistyön tekijän työpaikalla, toisen kunnan varhaiskasvatusyksikössä.

5.3 Kaveriverkkoa kasvattamassa- arviointi

Arviointi on realistista silloin, kun siinä kiinnitetään huomiota toiminnan tai tuotoksen käyttöyhteyteen, mahdollisuuksiin ja ehtoihin. Arviointia voidaan tehdä erilaisten menetelmien kautta tai perinteisemmin haastattelujen tai kyselyjen avulla. (Salonen ym.2017, 65.) Kehittämistyön tuotoksena syntyi Kaveriverkkoa kasvattamassa- materiaalipaketti, jonka avulla voidaan tukea suomea toisena kielenä puhuvien lasten tunne- ja kaveritaitoja varhaiskasvatuksen arjessa. Arvioidaksemme materiaalipakettimme toimivuutta ja hyödynnettävyyttä arjessa, jaoimme sen toimeksiantajallemme sähköisessä muodossa maaliskuussa 2020. Sähköisenä toimitettu materiaalipaketti oli alun perin tarkoitettu

jaettavaksi eri varhaiskasvatusyksiköihin Maskun kunnan alueella, mutta vallitsevan Koronavirus epidemia tilanteen takia materiaalia ei tässä vaiheessa laitettu jakoon. Pyy-simme kuitenkin kirjallista palautetta viimeistelemättömästä tuotoksestamme toimeksi-antajaltamme. Palauteessa ei esitetty erityisiä toiveita tai vaatimuksia työvälineen suh-teen. Teimme materiaalipakettiin kuitenkin vielä muutoksia ja lisäyksiä toimeksiantajal-tamme saadun palautteen jälkeen. Halusimme vielä monipuolistaa ja täydentää materi-aalia työvälineessä. Tässä muutama kommentti viimeistelemättömästä tuotokses-tamme:

"Hienoa, että on saatu samoihin kansioihin hyvää materiaalia helposti saataville, viitotun rakkauden materiaali oli kiva."

"Materiaalia oli kiva lukea, muistilistat alussa oli hyvät, tosin ehkä vähän vähempi voisi olla selkeämpi (tärkeitä asioita kuitenkin kaikki)."

"Sisälllys loogisesti etenevä."

Pohdimme, että tuotoksen sisältöä olisi hyvä testata lapsiryhmässä, jolloin toinen meistä otti työvälineemme testaukseen omalle työpaikalleen. Lapsia ei sielläkään ollut paljoa paikalla, mutta sentään muutamia, joiden kanssa testausta pystyi suorittamaan. Paikalla olevat lapset olivat kielitaidoltaan eritasoisia. Osa oli jo suhteellisen edistyneitä verrat-tuna uuden kielen oppimisen alkutaipaleella oleviin lapsiin. Lapset olivat ikähaarukaltaan 2-5 vuotiaita.

Materiaali osoittautui helpoksi hyödyntää eri-ikäisten ja eritasoisten lasten kanssa. Ryh-mänsä tunteva aikuinen osaa hyvin valikoida oikeanlaisia tehtäviä kullekin lapselle. Osal-listuneilta lapsilta kiva kaveri- tehtävä onnistui hienosti ja he tykkäsivät liimailla pikkuisia kortteja. Ainoaksi haasteeksi muodostui kortti " Lopetan jos kaveri sanoo ei." Se oli sel-keästi kielellisesti vaikeampi ymmärtää. Lasten kanssa käytiin läpi myös materiaalin si-sältämiä tunnekortteja ja tunnemittaria, jotka toimivat lasten kanssa hyvänä tukena tun-teiden nimeämisessä. Tunnesanaston harjoitusta tuli korttien avulla paljon sekä pohdin-taa kaverin kanssa sovussa toimimisesta. Lapset olivat kiinnostuneita ja motivoituneita työn sisältämistä erilaisista kuvista.

Tunne- ja kaveritaitopeli kiinnosti lapsia, erityisesti emoji-ien kuvat naurattivat kovasti. Sel-keästi tunne- ja kaveritaitoihin liittyvä sanasto ja asiat olivat haastavampia keskustellen, verrattuna tunnekorttien katsomiseen ja tunnistamiseen. Peli on kuitenkin sopivan lyhyt, joten lapset jaksoivat hyvin keskittyä loppuun asti. Peliä voi oikein mainiosti hyödyntää muidenkin, kuin S2 kielisten lasten kanssa.

Testauksemme osoitti, että kommunikaatiotaulut tarvitsevat säännöllistä käyttöä, jotta kuvat tulevat lapsille tutuiksi ja helpoiksi hyödyntää. Lapset tarvitsivat myös erilaisia kuvia kiinnostuksen kohteittensa mukaan. Kuvien käytöstä on lapselle hyötyä, kun kuvia käytetään johdonmukaisesti ja säännöllisesti varhaiskasvatuksen arjessa (Gyekye & Ruponen 2019, 352).

Testausryhmässä mielenkiintoa herättivät lääkärileikin ja kotileikin kuvat. Kommunikaatiotaulut toimivat myös hyvänä leikin virittäjänä. Ainakin testausryhmä halusi heti lähteä lääkärileikkiin, muistaessaan kommunikaatiotaulun avulla millaisia erilaisia potilaita he voisivat leikkiä. Aikuinen voi myös ennen leikkien valitsemista esitellä erilaisia kommunikaatiotauluja lapsille kertomalla esimerkiksi erilaisia rooleja, joista lapsen on helpompi lähteä jatkokehittämään leikki-idea.

Mikäli olisimme saaneet materiaalimme toivomallamme tavalla kokeiluun varhaiskasvatustyksiköihin, olisimme saaneet tietoa myös siitä, miten lapset materiaalin ottivat osaksi arkeaan ja olisimme voineet kerätä palautetta myös lapsilta. Valitettavasti tämä osuus jäi kuitenkin vajaaksi, koska materiaalimme ei päässyt suunnittelemassamme laajuudessa kokeiluun Maskun kunnan eri varhaiskasvatustyksiköihin. Saimme toimeksiantajaltamme lopullisesta työstä kiitettävää palautetta. Erityisesti kiitosta sai työväliseen alussa olevat muistilistat, joihin on koottu tärkeitä asioita toisen kielen oppimisen tukemiseksi, tunne- ja kaveritaitojen tukemiseksi sekä vinkkejä kasvattajien omaan toimintaan.

Tuotoksen hyödynnettävyys ja jatkokehittely

Kaveriverkkoa kasvattamassa- materiaalipaketti tukee teoreettisesta näkökulmasta toisen kielen oppijan tunne- ja kaveritaitojen kehittymistä. Materiaali sopii myös käytettäväksi kaikkien lasten kanssa, etenkin kielellistä tukea tarvitsevien lasten kanssa. Varhaiskasvatuksessa toimivat kasvattajat tuntevat oman ryhmänsä S2 kielisten lasten kielitason, jonka mukaan kasvattajat voivat mukauttaa materiaalia lapsen kielitasolle ja tarpeille sopivaksi.

Tuotoksen juurruttaminen ja levittäminen jäi nyt pitkälti toimeksiantajallemme. Materiaali on kuitenkin helposti jaettavissa sähköisessä muodossa ja se on helppo ottaa tulostamisen jälkeen käyttöön. Koemme, että tuotoksessamme oleva kuvamateriaali on mahdollista ujuttaa lasten leikkeihin mukaan laminoituina, joko leikkihuoneen seinille esimerkiksi kotileikissä tai lääkärilaukkuun, jossa muutkin lääkärileikin tavarat ovat.

Kommunikointikuvataulut voidaan laittaa esille niin, että ne ovat lasten saatavilla ja lami-
noituna ne voidaan ottaa myös ulkokäyttöön.

Pohdimme, että jatkokehittämisen kautta olisi mielenkiintoista selvittää, ovatko lapset ja
varhaiskasvatuksen henkilökunta hyötäneet kokoamastamme materiaalipaketista. Mie-
lenkiintoista olisi myös saada selvitettyä lasten kokemuksia materiaalin käytöstä. Näiden
pohjalta voitaisiin materiaalia kehittää edelleen tai jopa luoda kokonaan uusi koko-
naisuus, joka olisi tehty suomea toisena kielenä puhuvien lasten lähtökohdista.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI

6.1 Kehittämisen prosessin arviointi

Kehittämisen arviointi perustuu prosessin kulun perusteluun, organisointiin ja toteutukseen. Arviointi on kehittämissuunnitelmaan osallistuneiden eri toimijoiden yhteinen vuorovaikutteinen prosessi, jonka tuloksena arviointi syntyy. (Toikko & Rantanen 2009, 82.) Arviointivaihe voidaan erottaa nimellisesti kehittämissuunnitelman yhdeksi vaiheeksi, vaikka arviointi ja refleksiivisyys kulkevat kehittämissuunnitelman ajan mukana yhtenä oleellisena osana prosessia. Alussa arvioidaan kehittämissuunnitelman toteutettavuutta, toiminnan aikana arvioidaan prosessin etenemistä ja tuloksia ja prosessin lopuksi arvioidaan koko kehittämissuunnitelman toteutumista ja saavutettuja tavoitteita, suhteessa alussa asetettuihin tavoitteisiin. (Salonen ym. 2017, 62.) Prosessin onnistumisen kannalta kehittämissuunnitelman toteuttajilla on merkittävä rooli ja heidän tulee arvioida tekemiään valintoja ja ratkaisuja koko prosessin ajan (Vilkkä 2015, 189).

Kehittämissuunnitelman toteuttajat arvioivat arvioinnissa omaa toimintaansa ja ajatteluaan eri näkökulmista prosessin aikana. Arvioinnissa tuodaan avoimesti esille erilaisia vaihtoehtoja toiminnalle sekä esitetään erilaisia oletuksia ja uskomuksia prosessin ajalta. Arviointi on oman toiminnan reflektointia, myös kriittisestä näkökulmasta. (Toikko & Rantanen 2009, 84.)

Olimme yhteydessä Maskun kunnan varhaiskasvatusjohtajaan toukokuussa 2019. Varhaiskasvatusjohtaja pohti tuolloin varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa, mitä osaluuetta on tarve ja halu lähteä kehittämään. Tämän prosessin tuloksena aiheeksi rajautui suomea toisen kielenä puhuvan lapsen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Tämä aihe sopi meille hyvin ja ryhdyimme yhteistyöhön Maskun kunnan kanssa. Nimesimme ja tarkensimme kehittämishankkeemme yhdessä toimeksiantajamme kanssa lokakuussa 2019, tapaamalla Maskun kunnan varhaiskasvatuksen työntekijöitä. Tapaaminen sujui hyvässä yhteistyössä ja melko nopeasti kehittämistehtäväksi tarkentuikin kysymys, miten suomea toisena kielenä puhuvan lapsen tunne- ja kaveritaitoja voidaan tukea varhaiskasvatuksessa? Aloimmekin heti pohtia minkälaisessa muodossa lopullinen tuotos tulisi olemaan ja millainen tuotos olisi hyödyllisin ja toimivin varhaiskasvatuksen arjessa.

Lähdimme etsimään tietoa kirjallisuudesta ja tutkimuksista, jotka koskivat lapsen kielen kehitystä, S2 kielen oppimista ja oppimisen tukemista, tunne- ja kaveritaitoja sekä näiden

taitojen oppimisen tukemista. Meidän oli perehdyttävä ja yhdistettävä suomi toisena kielenä kirjallisuus, lasten tunne- ja kaveritaitomateriaaliin, jotta voisimme lähteä tätä osaluetta varhaiskasvatuksen kentällä tukemaan työvälinemme avulla. Täydensimme teoriapohjaamme vielä myöhemmin leikin ja kasvattajan läsnäolon merkityksestä, lapsen tunne- ja kaveritaitojen kehityksen tukemisessa.

Teoriapohjan kerääminen oli haastavaa, mutta mielenkiintoista ja antoisaa. Meidän piti tarkastella jokaisesta lähdeteoksesta, mistä tieto teokseen on tullut ja pohtia tekstin luotettavuutta. Meidän oli myös poimittava materiaalipaljoudesta meidän työmme kannalta oleelliset asiat. Teoriapohjan kirjoitusprosessin aikana saimme palautetta tekstistämme koululla järjestettävissä työpajoissa. Saadun palautteen mukaan pyrimme muokkaamaan tekstistämme selkeän ja tiiviin kokonaisuuden, jota on helppo lukea. Kehittämistyössä itse kehittämistoimintaa kohdennetaan, rajataan ja suunnataan kerätyn aineiston ja arvioinnin perusteella. Voidaan sanoa, että kehittämisprosessia ohjaa prosessin aikana tehdyt arvioinnit. (Toikko & Rantanen 2009, 83.)

Tietoperustan keräämisen ja kirjoittamisen ohella varsinainen kehittämisprosessi käynnistyi kyselylomakkeen ja teemahaastattelujen toteuttamisella varhaiskasvatuksen henkilöstölle, jotta saimme kokemusasiantuntijuutta yhdistettyä tietoperustamme tueksi. Teemahaastatteluihin oli suhteellisen helppoa löytää haastateltavat. Saimme kunnilta sellaista varhaiskasvatuksen opettajien yhteystiedot, jotka työskentelevät S2 kielisten lasten parissa. Yhteyttä otimme soittamalla sekä sähköpostitse. Teemahaastattelu aikojen sopiminen haastateltavien kanssa oli haastavaa, koska yhteisen ajan löytyminen tuotti haasteita.

Pohdimme olisiko teemahaastattelujen anti ollut syvällisempää, mikäli haastattelutilanne olisi pystytty toteuttamaan ryhmähaastatteluna. Silloin kokemusasiantuntijat eli haastateltavat olisivat voineet vertailla keskenään omia kokemuksiaan, jolloin keskustelussa olisi voitu päästä niin sanotusti syvemmälle tasolle. Huomasimme myös, että haastattelujen aikana oli haastavaa pitää keskustelu tiiviisti aiheessamme, tunne- ja kaveritaitojen tukeminen. Haastattelutilanteessa tuli helposti ilmi arjen eri toiminnot, esimerkiksi ruokailut, jotka oli rajattu pois meidän kehittämistyöstämme.

Teimme koonnin teemahaastattelujen ja kyselylomakkeen vastauksista, josta nostimme yhteenvedossamme esiin vastauksissa toistuvia asioita. Yhdistimme tietoperustamme tekemäämme yhteenvetoon, jonka jälkeen aloitimme tuotoksemme ideointi vaiheen. Ideoinnin tukena meillä oli varhaiskasvatuksen henkilökunnan toiveet, hiljainen tieto,

kokemukset, sekä kerätty tietoperusta. Työvälineen kehittäminen eteni luovaa ongelmanratkaisuprosessia hyödyntäen. Prosessi on strukturoitu, jossa ideointi ja arviointi pidetään erillä toisistaan. Mieli on pidettävä avoimena ja ilmapiiri positiivisena, jotta uudet innovatiiviset ajatukset ja ongelmanratkaisu on mahdollista. (Ojasalo ym. 2014, 158.)

Kehittämistyömme tuotoksen tekemisessä pidimme mielessä varhaiskasvatuksen henkilökunnalta saadut kommentit. Nämä liittyivät tunne- ja kaveritaitojen tukemiseen liittyvän materiaalin paljouteen ja ajanpuutteeseen niiden läpikäymiseksi, sekä toiveeseen konkreettisesta listasta, materiaalista, josta voisi valita mikä olisi toimivin tapa mihinkin tilanteeseen varhaiskasvatuksen arjessa. Pyrimme täyttämään nämä toiveet. Materiaalin tekeminen ja kokoaminen oli mieltä avartavaa. Meidän oli pohdittava millaisissa tilanteissa lapsi voisi hyötyä kuvien käytöstä, sekä siitä mitä sanastoa lapsi tarvitsee toimiessaan muiden lasten kanssa eri tilanteissa.

Toimeksiantajamme antoi palautetta viimeistelemättömästä työvälineestä, jossa kävi ilmi, että työvälineessä oli myös sellaisia materiaaleja, joita palautteen antajan mielestä oli jo käytössä kunnan varhaiskasvatusyksikössä. Tästä tuli mieleemme, että olisimme voineet varhaiskasvatuksen henkilökunnalle suunnatussa kyselylomakkeessa esittää tarkempia kysymyksiä käytössä olevista materiaaleista ja siitä mistä materiaalit oli hankittu. Näin olisimme saaneet kattavamman kuvan jo käytössä olevista materiaaleista. Tämä olisi toki tarkoittanut sitä, että meidän olisi pitänyt ennen kyselyn tekemistä perehtyä mahdollisimman monipuolisesti erilaisista lähteistä saatavilla oleviin materiaaleihin, jotta laatimamme kysymykset olisivat voineet olla tarkempia.

Kehittämistyöprosessillamme oli selkeä ja melko tiukka aikataulu, jossa pysyimme koko prosessin ajan. Kohtasimme prosessin aikana myös yllättäviä, meistä riippumattomia tilanteita, jotka haastoivat prosessin aikataulussa ja suunnitelmassa pysymisen. Selvisimme haasteista tekemällä pieniä muutoksia alkuperäisiin suunnitelmiimme. Alun perin olimme suunnitelleet, että työvälineemme pilotointi tehtäisiin muutamassa eri varhaiskasvatus yksikössä, jossa olisi hoidossa S2 kielisiä lapsia. Koronavirus pandemia kuitenkin muutti tilanteita varhaiskasvatuksen kentällä siten, että pilotointia ei voitu alkuperäisen suunnitelman mukaan toteuttaa, jotta pysyisimme kehittämistyömme aikataulussa. Emme myöskään pystyneet keräämään palautetta tuotoksestamme suunnittelema-
malla tavalla, koska tuotoksemme ei saavuttanut niin laajaa testausta kuin olimme alun perin toivoneet. Prosessin arvioinnin ja havaintojen pohjalta tehdään päätöksiä siitä, miten prosessissa seuraavaksi kannattaa edetä. Prosessi etenee ikään kuin kehässä,

arvioinnin, reflektoinnin ja toteutuksen vuoropuheluna eteenpäin. (Salonen ym. 2017, 50–54.)

Mielestämme saavutimme kehittämistyöllemme asettamamme tavoitteet hyvin. Materiaalipakettimme sisältää erilaisia menetelmiä, joiden avulla voidaan tukea suomea toisena kielenä puhuvien, 3-5 vuotiaiden, lasten tunne- ja kaveritaitoja varhaiskasvatuksessa. Toivomme, että materiaalipakettimme tukee myös varhaiskasvatuksen henkilökunnan tietoisuutta S2 kielisten lasten kielen ja kaveritaitojen tukemisessa. On kuitenkin mahdotonta arvioida, kuinka tämä toiveemme toteutuu, koska työn tarkoituksena ei ollut mitata varhaiskasvatushenkilökunnan tietoisuutta.

Kaiken kaikkiaan olemme tyytyväisiä prosessin etenemiseen ja kokoamaamme työvälineeseen. Olemme selvinneet yllättävistä haasteista hyvin, olemalla luovia ja pohtimalla vaihtoehtoisia tapoja toimia. Mielestämme onnistuimme hyvin myös asettamaan kehittämistyölle saavutettavissa olevat tavoitteet, jotka oli suhteutettu työmäärältään sopivaksi, koulun puolelta kehittämistehtävällemme annettuihin raameihin. Kehittämistoiminnassa joudutaan yleensä tarkasti rajaamaan haluttu kehittämisen kohde, jotta käytössä olevien resurssien määrä on riittävä (Toikko & Rantanen 2009, 60).

Kehittämistyömme työ- ja vastuunjako oli seuraava: Olimme molemmat vastuussa työn etenemisestä. Olimme molemmat aktiivisia teoriapohjan keräämisen ja kirjoittamisen suhteen. Pohdimme yhdessä kyselylomakkeessa ja teemahaastattelussa käyttämiemme pohjien sisällön. Toteutimme molemmat teemahaastatteluja, sekä kokosimme kyselylomakkeen ja teemahaastattelujen yhteenvedot yhdessä. Kävimme myös yhdessä havainnoimassa leikki-ilannetta päiväkodissa. Pääsääntöisesti toinen meistä piti yhteyttä toimeksiantajaan ja toinen otti enemmän vastuuta työvälineen materiaalien testauksesta. Pidimme yhteyttä toisiimme koko kehittämistyön ajan tiiviisti ja aktiivisesti, fyysisten tapaamisten, sähköpostin ja puhelimen välityksellä. Jaoimme myös kaikki tekemämme tiedostot verkossa OneDriven kautta toisillemme. Toimeksiantajamme toimi prosessin aikana kanssamme tiiviissä yhteistyössä tukena, tiedonvälittäjänä sekä palautteen antajana.

Viimeisenä kehittämistyön vaiheena oli vielä lopullisen raportin viimeistely. Viimeistelyvaiheessa hiotaan ja karsitaan tuotosta ja kehittämistyön loppuraporttia. Kehittämistyön raportin luettavuuteen ja ulkoasuun tulisi panostaa, koska raportti toimii kehittämistyön esitteenä, jonka tuloksena on syntynyt erillinen tuotos (Salonen 2013, 13,25). Raportin lopullinen hionta osoittautui yllättävän työlääksi ja haasteelliseksi, sillä prosessi piti

saada raporttiin kirjoitettua niin selkeään muotoon, että ulkopuolinenkin lukija ymmärtää prosessimme vaiheet.

6.2 Eettisyys ja luotettavuus

Kehittämistyömme aikana olemme noudattaneet Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) Hyvää tieteellistä käytäntöä. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus, niin tulosten tallentamisessa, esittämisessä kuin säilyttämisessäkin. Työn suunnittelussa, toteutuksessa ja raportoinnissa syntyneet tietoaineistot tallennetaan ja tuhoetaan tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten mukaisesti. (TENK 2020.)

Kehittämistyön aluksi selvitimme toimeksiantajamme kanssa, ettei meidän tarvinnut anoa Maskun kunnalta tutkimuslupaa. Lupaa ei tarvittu, koska emme kehittämistyössämme keskittyneet yksityishenkilöiden tutkimiseen. Havainnoinnin osalta sovimme yhdessä varhaiskasvatusyksikön johtajan ja henkilökunnan kanssa, että henkilökunta kertoi etukäteen ryhmän lasten vanhemmille, että olemme tulossa havainnoimaan lasten leikkiä. Tämä oli varhaiskasvatusyksikön tapa tuoda oma panoksensa kehittämistyöhömmä. Emme tuo kehittämisraportissamme esille sitä, missä yksikössä havainnointi suoritettiin, jotta lasten ja henkilökunnan tunnistetiedot pysyvät salassa. Luotamme siihen, että varhaiskasvatuksen henkilökunta ja päiväkodin johtaja ovat osanneet informoida vanhempia asianmukaisesti havainnointitilanteesta. Havainnointi tilanteessa lapsilta kysyttiin, että sopiiko jos tulemme heidän viereensä katsomaan mitä he tekevät. Näin varmistimme sen, että havainnointi tapahtuu lapsia kunnioittaen heidän ehdoillaan.

Olemme kunnioittaneet muiden tutkijoiden saavutuksia työssämme sekä viitanneet asianmukaisesti muiden tekemiin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen. Olemme merkinneet selkeästi ja asianmukaisesti lähdeviitteet niin raporttiimme kuin työvälineeseemmekin. Kehittämistyötä varten keräämämme materiaalit eli kyselyt, havainnointilomake sekä teema-haastattelupohjat on hävitetty asianmukaisesti tuhoamalla. Olemme kunnioittaneet kehittämistyöhön osallistuneiden kokemusasiantuntijoiden anonymiteettiä.

Perehdyimme prosessin aikana moneen eri tutkimukseen ja kirjallisuuteen, jotka koskivat toisen kielen oppimista sekä lasten tunne- ja kaveritaitoja. Olemme työssämme tuoneet kaksi aihealuetta löytämämme teorian näkökulmasta yhteen ja pyrkineet sulauttamaan prosessin aikana keräämistämme materiaaleista työn kannalta oleelliset asiat

toisiinsa, joiden pohjalta työvälineemme on koottu. Työvälineemme, Kaveriverkkoa kasvattamassa, sisällön toimivuutta ei ole todennettu tutkimusten tai laajempien kokeilujen avulla. Koronaviruksen vaikutukset estivät suunnittelemamme kokeilun Maskun kunnan varhaiskasvatusyksiköissä. Itse toteuttamamme pienimuotoinen työvälineen kokeilu, yhdessä varhaiskasvatusyksikössä, oli kuitenkin lupaava ja positiivinen, mutta työvälineen toimivuutta ei tämän kokeilun perusteella voida yleistää.

Olemme pitäneet toimeksiantajamme kanssa yhteyttä kehittämistyön aikana, jotta toimeksiantaja on ollut myös tietoinen prosessin etenemisen vaiheista. Tuotoksen juurruttaminen työyhteisöön jäi nyt pitkälti toimeksiantajamme vastuulle. Emme vallitsevan tilanteen ja aikataulun puitteissa ehtineet tehdä juurruttamistyötä, kuin palautteen keruun muodossa. Työn lopullista hyötyä ei siis voida juurikaan vielä arvioida.

6.3 Oma ammatillinen kasvu

Tämä kehittämistyöprosessi on kasvattanut meitä niin ammatillisesti kuin innovatiivises-tikin. Aiheena S2 kielisten lasten tukeminen oli melko vieras, vaikka varhaiskasvatus työ-kenttänä olikin meille ennestään tuttu. Haastoimme siis itsemme ja oman ammattitai-tomme kehittymään ja syvenemään prosessin aikana. Työn aihe oli mielenkiintoinen, ajankohtainen ja tärkeä, koska maahanmuutto on Suomeen lisääntynyt viime vuosien aikana. Motivoivaa oli myös se, että saimme tehdä työvälinettä vastaamaan oikeaa tarvetta Maskun kunnalle.

Teoriatietoa S2 aiheesta on paljon, joten siihen perehtyminen kasvatti valtavasti tietä-mystämme toisen kielen oppijoiden tukemisesta. Oli mielenkiintoista perehtyä tiettyihin osa-alueisiin, kuten kielen kehityksen tukemiseen sekä tunne- ja kaveritaitoihin. Lasten kaveritaitojen tukemisella ja ryhmään kuulumisella on erittäin iso ja tärkeä rooli lapsen kielen kehityksen sekä itsetunnon kehittymisen kannalta. Kehittämistyöprosessi vahvisti myös kirjoittamisen taitoa sekä lähdekriittistä ajatteluamme.

Sosionomi (amk) kompetensseihin (Arene 2017,10) viitaten tämä prosessi vahvisti tutki-muksellista kehittämis- ja innovaatio-osaamistamme. Kehittämispöcessin etenemisen vaiheet ovat tämän kehittämistyön myötä nyt selkeämmät. Kehittämistyö kehitti johtami-sen taitoja, sekä työn laadun ja tulosten arviointikykyä, jotka kuuluvat myös vahvasti so-sionomin (amk) osaamisalueisiin. Hyvin tehty suunnitelma ja tarkasti nimetty kehittämis-tehtävä sekä aiheen raja- us auttavat prosessin eteenpäin viemisessä. Prosessin aikana

on hyvä palata aina välillä itse kehittämistehtävään ja kysymykseen, jottei niin sanotusti eksy polulta. Kehittämismenetelmäosaaminen kasvoi myös prosessin aikana. Tutustuimme eri mahdollisuuksiin, joista valitsimme meidän kehittämistyöllemme sopivimmat kehittämismenetelmät.

Työvälinettä tehdessä haastavinta oli rajata työ sopivan kokoiseksi ja valita siihen oleelliset asiat. Mielestämme työ onnistui hyvin ja sen avulla omaa osaamista voi laajentaa esimerkiksi kirjallisuus- ja koulutusvinkkien avulla.

Opimme kehittämistyön aikana myös toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla, Hyvää tieteellistä käytäntöä (TENK 2020) noudattaen. Kehittämistyön tekeminen tässä laajuudessa oli meille uutta, joten prosessin aikana tuli moneen kertaan kerrattua myös eettisiä ohjeita. Yhteistyötaidot kehittyivät myös prosessin aikana. Eniten yhteistyötä teimme tietenkin toistemme kanssa. Olemme tukeneet toisiamme kehittämisprosessin aikana eri vaiheissa. Olemme keskustelleet ja ottaneet huomioon toistemme esiin nostamia näkökulmia, joka on antanut suuremman kokonaiskuvan kyseisestä asiasta.

Maskun kunnan, sekä muiden varhaiskasvatuksen ammattilaisten kanssa tehtiin myös yhteistyötä kehittämistyön aikana. Toimeksiantajamme antoi meille tietoja, joita tarvitsimme ja me pidimme toimeksiantajamme ajan tasalla kehittämisprosessin vaiheista. Sovitimme yhteen ajatuksemme kehittämistyön aiheen rajaamisesta lähtien toimeksiantajamme kanssa. Muiden varhaiskasvatuksen ammattilaisten kanssa yhteistyötä tehtiin teemahaastatteluihin ja havainnointiin liittyen sekä kyselylomakkeen muodossa. Tämä vahvisti kumppanuuslähtöistä kehittämistyön osaamistamme.

Prosessin aikataulu oli tiivis ja etenimme hyvää tahtia. Uskomme tämän olleen myös vahvuus, sillä näin emme turhaan jääneet jonnaamaan paikalleen, vaan työ edistyi koko ajan. Prosessi opetti pitkäjänteisyyttä ja sitoutumista kokonaisuuden alusta loppuun suorittamiseen. Uskomme, että luomamme työvälineen avulla voimme osaltamme toteuttaa sosiaalialan eettistä sekä osallistavaa yhteiskuntaosaamista (Arene 2017, 10), antamalla keinoja S2 lasten kommunikoinnin edistämiseen ja sitä kautta heidän tunne- ja kaveritaitojensa tukemiseen.

Prosessia arvioidessa etenkin oma eettinen osaaminen kehittyi. Oli hienoa huomata miten monenlaisia asioita ja taitoja matkan varrella on tullut harjoiteltua. Lopputuloksena syntynyt tuotos, Kaveriverkkoa kasvattamassa, palvelee varmasti Maskun kunnan tarpeita ja sen menetelmät pääsevät käyttöön tulevassa työssämme ja toivottavasti myös koko työyhteisössämme. Omaan työhömmä kentälle viemme prosessin aikana

kertyneen osaamisemme kehittämistyön toteuttamisesta, sekä tietomme ja taitomme lasten tunne- ja kaveritaitojen tukemisesta ja niiden tärkeydestä, erityisesti S2 kielisten lasten kanssa.

LÄHTEET

Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. 2.painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Arene 2017. Sosionomi tuottaa hyvinvointia läpi elämänkaaren. Ammattikorkeakoulutus sosiaalialan muutoksen edistäjänä. Viitattu: 3.4.2020. Saatavilla: http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_sosionomiselvitys_pitka_raportti_fin.pdf?t=1526901428

Arnberg, L. 1989. Tavoitteena kaksikielisyys. Suom. O. Peck. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Arvola, O.; Panakoski, K.; Reunamo, J. & Kyttälä, M. 2020. Culturally and linguistically diverse children's participation and social roles in the Finnish Early Childhood Education – is play the common key? University of Helsinki. Publications. Viitattu: 21.4.2020. Saatavilla: <https://researchportal.helsinki.fi/en/publications/culturally-and-linguistically-diverse-childrens-participation-and>

Denham, S. & Basset, H. 2019. Early childhood teachers' socialization of children's emotional competence. George Mason University, USA. Emerald insight. Viitattu: 4.12.2019. Saatavilla: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JRIT-01-2019-0007/full/html#sec006>

Gyegye, M. & Ruponen, U. 2019. Suomi toisena kielenä: oppimisen haasteet, ohjaus ja pedagoginen toiminta. Teoksessa Pihlaja, P. & Viitala, R. (toim.) 2019. Varhaiserityiskasvatus. 2., päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 339-363.

Haapsalo, T.; Kirkkopelto, K. & Repo, L. 2016. Mun ja sun juttu! Lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen kiusaamisen ehkäisyssä. Helsinki: Premedia.

Hakamo, M. 2011. Puhekuplia. Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen. 2.painos. Helsinki: Lasten keskus.

Halme, K. & Vataja, A. 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus. Helsinki: Kustannusyhtiö Tammi.

Halme, K. 2011. Maahanmuuttajataustaisten lasten kielikasvatus varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia Oy – Yliopistopaino, 86–101.

Hermanson, E. 2012. Kolmevuotiaana... Duodecim Terveyskirjasto. Viitattu: 31.10.2019. Saatavilla: https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=kot00113&p_hakusana=kotineuvola

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2015. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hormavirta, J. 2018. Käsitteitä/sosioemotionaaliset taidot. Kurssimateriaali: Ihmisen voimavarat/kpl 8-11. Viitattu: 28.1.2020. Saatavilla: <https://peda.net/p/jussi.hormavirta%40lohja.fi/menneet-kurssit/TE21S18j1/sosiaalinen-tuki/nimet%C3%B6n-277c>

Jalovaara, E. 2006. Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa. Tampere: Pilot- kustannus Oy.

Kalliala, M. 2007. Kaksikieliseksi kasvamassa. MONIKU- Sosiaalinen vahvistaminen pääkaupunkiseudun monikulttuurisessa varhaiskasvatuksessa- hanke. Helsinki: Helsingin yliopiston tietotekniikkaosaston kuvapalvelut.

- Kangas, J. & Brotherus, A. 2017. Osallisuus ja leikki varhaiskasvatuksessa – ”Leikittäisiin ja kaikki olis onnellisia!”. Teoksessa Toom, A.; Rautiainen M. & Tähtinen, J. (toim.) Toiveet ja todellisuus. Kasvatus osallisuutta ja oppimista rakentamassa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 179-223.
- Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Karasma, K. 2012. Suomi toisena kielenä. Opetustieteen perusteet. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Karling, M.; Ojanen, T.; Silvén, T.; Vihunen, R. & Vilén, M. 2008. Lapsen aika. 11., uuditetty painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Kartio, J. 2009. Miten puhua selkokieltä? Teoksessa: Kartio, J. (toim.) 2009. Selkokieli ja vuorovaikutus. Kehitysvammaliitto ry. Helsinki: Oppimateriaalikeskus Opikie, 8-24.
- Kivijärvi, T. 2016. Maahanmuuttajataustaisen lapsen ja perheen tukeminen. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2016. Varhaiskasvatuksen käsikirja. 3.painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 248-261.
- Koivunen, L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Kristiansen, I. 1996. Tehokkaita oppimisstrategioita kognitiivisen psykologian tutkimustuloksiin pohjautuen. Teoksessa Vehkanen, M. (toim.) Suomi toisena vieraana kielenä. Ajatuksia kielestä, kulttuurista, metodeista. Helsinki: Oy Edita Ab, 93-122.
- KyselyNetti 2019. Opiskelijat. Viitattu: 13.11.2019. Saatavilla: <https://www.kyselynetti.com/students>
- Köngäs, M. 2018. ”Eihän lapsil ees oo hermoja.” Etnografinen tutkimus lasten tunneälystä päiväkotiarjessa. Turenki: Hansaprint Oy.
- Köngäs, M. 2019. Tunneäly varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laaksonen, V. & Repo, L. 2017. Kaveritaitoja. Tietoa ja harjoituksia toimivan ryhmän rakentamiseen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: ADD.
- Laine, K. & Neitola, M. (toim.) 2002. Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Turku: Painosalama Oy.
- Lautamo, T. & Laaksonen, V. 2017. Ralla. Leikki- ja kaveritaitojen havainnointimenetelmät. Jyväskylä: Ralla Oy.
- Lautamo, T. 2020. Keskity leikkiin. Ralla. Yleinen. Viitattu: 30.4.2020. Saatavilla: <https://ralla.fi/index.php/fi/2020/03/14/keskity-leikkiin/>
- Leskelä, L. 2019. Selkokieli. Saavutettavan kielen opas. Turenki: Hansaprint Oy.
- Lyytinen, P. 2014. Kielen kehityksen varhaisvaiheet. Teoksessa Siiskonen, T.; Aro, T.; Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) 2014. Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus, 51-71.
- Maskun Kunta 2019a. Varhaiskasvatus. Viitattu: 12.2. 2020. Saatavilla: www.masku.fi > varhaiskasvatus-ja-opetus > varhaiskasvatus/
- Maskun Kunta 2019b. Maskun kunnan S2- suunnitelma 2019.
- Mitchell, D. 2018. 27 tutkitusti toimivaa tapaa opettaa. Suom. J. Korhonen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Nissilä, L.; Martin, M.; Vaarala, H. & Kuukka, I. 2006. Saako olla suomea? Opas Suomi toisena kielenä- opetukseen. Helsinki: Opetushallitus.

Nurmilaakso, M. 2011. Pienen lapsen kielellinen tietoisuus osana kielen kehitystä. Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A. (toim.) 2011. Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia Oy – Yliopistopaino, 31-41. Viitattu: 27.1.2020. Saatavilla: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80046/d9e0eb99-ef75-4704-a185-14aa8cbf9366.pdf?sequence=1>

Ojasalo, K.; Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Opetushallitus 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Viitattu: 17.10.2019. Saatavilla: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Opetushallitus 2020. Mitä on varhaiskasvatus? Viitattu: 28.4.2020. Saatavilla: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>

Poikkeus, A. 2011. Itsesäätely sosiaalisten taitojen ja suhteiden perustana. Teoksessa Aro, T. & Laakso, M. (Toim.) 2011. Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Jyväskylä: Niilo Mäki instituutti.

Riihonen, R. & Koskinen, M. 2020. Kuinka kiukku kesytetään? Lasten aggressiokasvatus. Jyväskylä: PS-kustannus.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Tampere: Juvenus Print Oy. Viitattu: 29.4.2020. Saatavilla: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Salonen, K.; Eloranta, S. Hautala, T. & Kino, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 108. Viitattu: 28.4.2020. Saatavilla: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166494.pdf>

Sandberg, N. 2018. Kaksikielisten lasten tunnetaidot, sosiaaliset taidot ja toverisuhteet. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustiede. Opettajankoulutuslaitos. Rauma: Turun yliopisto. Viitattu: 24.10.2019. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018060525281>

Sinkkonen, J. & Korhonen, L. 2014. Pulassa lapsen kanssa. 2.painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2007. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:62. Maahanmuuttajatyön kehittäminen varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen maahanmuuttajatyön kehittämisjaosto. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

TENK 2020. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Hyvä tieteellinen käytäntö. Viitattu:29.2.2020. Saatavilla: <https://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanta>

Tilastokeskus 2017. Viitattu:14.10.2019. Luettavissa: http://pxnet2.stat.fi/explorer/Maahanmuuttajat_2017/kuntakartta.html

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. 3. korjattu painos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Viitattu: 30.4.2020. Saatavilla: https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimuksellinen_kehittamistoiminta.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Varhaiskasvatuslaki 2018/540. Annettu Helsingissä 13.7.2018. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>

Vehkalahti, R. & Urho, T. 2013. Leikki on totta! Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen. Helsinki: Premedia.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Väestöliitto 2020. Kielen merkityksestä. Viitattu: 27.1.2020. <https://www.vaestoliitto.fi> > maahanmuuttajat > tietoa monikulttuurisuudesta > monikulttuurinen parisuhde > kielen merkityksestä.

Kyselynetti kyselylomake

S2- kielisten (suomi toisena kielenä) lasten kaveritaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa

0 %

Olemme Turun Ammattikorkeakoulun Sosionomi opiskelijoita ja teemme opinnäytetyötä Maskun kunnan kanssa aiheesta: S2- kielisten lasten tunne- ja kaveritaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyömme tarkoituksena on kehittää työväline, jonka avulla varhaiskasvatuksessa olevien maahanmuuttajataustaisten lasten kaveritaitoja voitaisiin tukea.

Olisimme kiitollisia, jos vastaisitte lyhyeen kyselyymme. Kyselyn avulla autatte meitä luomaan työvälineen, joka vastaa tämän hetken tarvetta ryhmissä. Kysely suoritetaan täysin anonymisti ja sen tekeminen vie vain muutaman minuutin.

Kiitos yhteistyöstä!

Millaisia keinoja ryhmässänne on käytössä S2- kielisen lapsen kielen kehityksen tukemiseksi arjen vuorovaikutuksen lisäksi?

- Kuvatuki
- Sanoittaminen
- Kirjat
- S2- tuokiot
- Tukiviittomat
- Jotain muuta:

Mitä keinoja ryhmässänne on käytössä lapsen tunnetaitojen tukemiseksi?

- Tunnekortit
- Laulut
- Sadut
- Taiteelliset toiminnot
- Draama
- Keskustelu
- Jotain muuta:

Kuinka hyvin ryhmänne S2 lapset osaavat nimetä tai tunnistaa tunteita?

- Hyvin
- Kohtalaisesti
- Huonosti
- Muuta sanottavaa:

Mitä keinoja ryhmässänne on käytössä lasten kaveritaitojen tukemiseksi?

- Kortit
- Sanallistaminen (aikuinen leikissä tukena)
- Samaa ensikieltä puhuvia lapsia
- Draama
- Jotain muuta:

Mikä on ollut mielestäsi toimivin tapa tukea S2 lasta juuri teidän ryhmässä?

Millainen työväline olisi mielestäsi toimivin juurruttaa osaksi ryhmänne arkea? (koskien tunnetaitojen ja kaveritaitojen tukemista) Mitä kaipaisit lisää?

Loppu

Havainnointi varhaiskasvatuksessa

LEIKIN ALKU

MISTÄ TOIMINNASTA LEIKKIIN SIIRRYTTIIN?

KUKA TOIMI LEIKIN ALOITTAJANA (KUKA MÄÄRITTELI ESIM. LEIKKIPAIKAN JA LEIKKIIN OSALLISTUVAT LAPSET)?

KETKÄ OSALLISTUIVAT LEIKKIIN, KETKÄ LÄHTIVÄT POIS, KETKÄ TULIVAT KESKEN MUKAAN?

MINKÄ IKÄISIÄ LAPSIA OLI LEIKISSÄ?

MITEN LEIKIN MAHDOLLISET ROOLIT MUODOSTUIVAT JA KUKA PÄÄTTI ROOLEISTA?

MITÄ LEIKKIVÄLINEITÄ LEIKEISSÄ KÄYTETTIIN (ITSETEHDYT, VALMIIT, KUVITELLUT), MILLAISISSA TILASSA LEIKKI OLI?

LEIKIN KULKU JA SEN MUUTOKSET

LEIKIN SISÄLTÖ SEKÄ SISÄLLÖN MUUTOKSET?

LEIKIN KOOSSAPYSYMINEN, OLIKO LEIKISSÄ TOIMINTAA JOHTAVIA TAI MIELIPITEILLÄÄN TOIMINTAA OHJAAVIA LAPSIA? OTETTIINKO LEIKISSÄ TOISEN MIELEIPITEET HUOMIOON?

AIKUISEN OSALLISTUMINEN JA VAIKUTUS LEIKIN KULKUUN?

LEIKIN KULKUUN VAIKUTTAVAT HÄIRIÖT (ESIM. YMPÄRISTÖSTÄ, MUISTA IHMISISTÄ TAI VÄLINEISTÄ JOHTUVAT)?

VUOROVAIKUTUS

YLEISIÄ HUOMIOITA VUOROVAIKUTUKSESTA, ESIM. LASTEN OSALLISTUVUUS / VETÄYTYVYYS / DOMINOIVUUS / MUKAUTUVUUS?

MILLAISIA (KIELELLISIÄ TAI EI-KIELELLISIÄ) VIESTEJÄ JAETTIIN JA MIKÄ OLI NIIDEN VAIKUTUS? OLIKO LEIKEISSÄ TUKIKEINOJA, (ESIM. KUVATUKI TAI VIITTOMAT)?

MITEN LAPSI ILMAISEE TUNTEITAAN?

MILLAISIA RIITOJA JA RISTIRIITOJA ILMENI JA MITEN NIITÄ RATKOTTIIN?

LEIKIN LOPPUMINEN (ELI TILANNE, JOSSA KAIKKI LAPSET OVAT LÄHTENEET LEIKKIPAICALTA)?

MITEN LEIKKI LOPETETTIIN. KENEN ALOITTEESTA LEIKKI LOPPUI?

LOPUKSI

LIITTYIKÖ TILANTEeseen TOIMINTAA ILMAN KIINTOPISTETTÄ, KUTEN VAEITELUA TAI ODOTTE-
LUA?

OLIKO TILANTEESSA SÄÄNTÖJEN RIKKOMISTA TAI HÄIRITSEVÄÄ KÄYTTÄYTYMISTÄ?

OLIKO LEIKKI LUONTEELTAAN LIIKKUVAA VAI PAIKALLAAN PYSYVÄÄ?

MUITA HUOMIOITA

(Mukaillen ja lisääillen: Karling, M.; Ojanen, T.; Silvén, T.; Vihunen, R. & Vilén, M. 2008. Lapsen aika. 11.,
uuditettu painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit, 179.)

Teemahaastattelun keskustelupohja

Olemme Turun Ammattikorkeakoulun Sosionomi opiskelijoita ja teemme opinnäytetyötä Maskun kunnan kanssa aiheesta: S2- kielisten lasten tunne- ja kaveritaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyömme tarkoituksena on kehittää työväline, jonka avulla varhaiskasvatuksessa olevien maahanmuuttajataustaisten lasten kaveri- ja tunnetaitoja voitaisiin tukea.

Haastattelumme tarkoituksena on kerätä tietoa kokemusasiantuntijoilta aiheesta. Kaipaisimme myös vinkkejä jo hyväksi koetuista materiaaleista ja välineistä, joita on tai on ollut ryhmässänne käytössä.

Haastatteluun osallistuville taataan anonymiteetti opinnäytetyössämme, emme siis julkaise työssämme mitään tunnistetietoja.

Olemme erittäin kiitollisia osallistumisestanne!

Kysymykset:

- Taustatiedot: (ammatti, kokemus alalta)

Kaveri- ja tunnetaitojen tukeminen ryhmässä:

- Millaisin keinoin olet tukenut S2- kielisen lapsen tunne- ja kaveritaitoja?
- Miten toimitte ryhmässä syntyneiden ristiriitatilanteiden kanssa?
- Mistä materiaalista, välineestä tai menetelmästä on ollut eniten apua tunnetaitojen opettelussa? entä kaveritaitojen opettelussa?
- Oletko toiminut ryhmässä, johon maahanmuuttajataustainenlapsi saapuu ensimmäistä kertaa (ensimmäinen kosketus varhaiskasvatukseen)? Miten olette hänen kanssaan alkaneet silloin toimia?
- Oletko toiminut ryhmässä, jossa on vähintään kaksi samaa ensikieltä puhuvaa S2 lasta? Oletko huomannut lasten kaveritaitojen oppimisen/kehittymisen kannalta eroa siihen, onko ryhmässä ollut mahdollisuus harjoitella kaveritaitoja myös omalla ensikielellä vai ei?

- Mitä olette tehneet, jotta olette saaneet kaikki ryhmän kasvattajat sitoutumaan tunne- ja kaveritaitojen opettamiseen ryhmässä?
- Oletteko käyttäneet selkokielistä materiaalia S2 lasten kanssa? Jos niin mitä?

Vinkit ja huomioon otettavat asiat S2 lapsen kanssa toimiessa:

- Tuleeko mieleen jotain huomioon otettavia asioita, kun työskentelee S2 lapsen kanssa?
- Muuta sanottavaa/vinkkejä työhön?

Tulevaisuus:

- Millaista työvälinettä kaipaisit työssäsi? (koskien tunne- ja kaveritaitoja)